

כאיל תערוה

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא

מרבן של ישראל מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

גליון 40 שבועות תשע"ד

הליכות החג * מגילת רות * עניני תלמוד תורה * ידיעת התורה * הוראות ממרן הגר"ח מבריסק והחזון איש בדרכי הלימוד, * הדרכה בדרכי העיון, הבקיאות והחזרה * מתיקות ועריבות התורה * אגרות חיזוק לעמל התורה * הזכיה לחדש חידושי תורה הנהגות בעניני הדפסת ספרים * תורה בטהרתה * עיונים בעניני תלמוד תורה * הליכות רבנו

הליכות החג

הליכות רבנו בחג השבועות

בשנים עברו היה נוהג רבנו בתחילת ליל שבועות לשהות בישיבה עם התלמידים ובהמשך היה חוזר לביתו ואומר את סדר ה"תיקון" הנהוג בתפוצות ישראל. ובדרך כלל לא הספיק לסיים את הכל בלילה רק את פסוקי התורה שבכתב. כיון שהיה הולך לשחרית לישיבת גאון יעקב. [נראה בס' שרשי מנהג אשכנז כרך ג' עמ' 359 שהביא באריכות על מנהג זה, והביא מנהג ידיד רבנו מנוער מרן הגר"מ סולובייצק זצ"ל כשהיה ראש ישיבה ב'לוצרן', כפי שסיפרו תלמידיו, שבלי שבועות למדו כל בחורי הישיבה כל הלילה, והגר"מ זצ"ל טייל ברחבי בית המדרש כל הלילה כשהוא קורא את ה"תיקון" ושמתנה של קבלת התורה שפוכה על פניו]. וכמה שנים היה רגיל רבנו ללכת ביום חג השבועות לישיבת ארחות תורה למסור שיעור כללי, לעילוי נשמת רבי שמעיה ריכמן זצ"ל, אביהם של נדיבי עולם התורה למשפחת רייכמן, שיום היארצייט שלו חל בשבועות.

בהיות רבנו שליט"א נער צעיר כבן י"ב – י"ג בבריסק למד עם ידידיו הג"ר יצחק ניימן זצ"ל והגר"ד סאלאוויצקי זצ"ל בשני ימי חג השבועות את כל מסכת קידושין (גפ"ת), חציו ביום הראשון וחציו ביום השני... (זכרון יצחק עמ' ח').

חציו לכם בשינה

הורה רבנו שליט"א שבשינה ביום שבועות מקיימים חציו לכם. וכן הורה מרן הגר"ח קנייבסקי. ומרן הגר"ק אמר דהיינו במה שהולך לישון, אבל בשינה עצמה א"א לקיים, ומ"מ כיון שמזמן עצמו לישון שעות אלו שפיר חשיב כל משך השעות כחציו לכם, וזה הלכם שהכי קל לקיים. (אהל שרה עמ' מט)

בטעם המ"ב לאכילת חלב בשבועות

המשנה ברורה סימן תצ"ד ס"ק י"ב מביא טעם בשם גדול אחד למה אוכלים מאכלי חלב בשבועות, דכיון שנצטוו מיד בכל מצוות התורה [כמ"ש הרס"ג שכל תרי"ג המצוות כלולות בעשרת הדברות] לא מצאו מה לאכול תיכף כ"א מאכלי חלב כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולנקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים וכו', עכ"ד [ולענין חליבה ביו"ט עי' הפרטים בשו"ע או"ח סימן תקי"ה, ובלא"ה י"ל שנשאר להם חלב בבתייהם ולא הוצרכו לחלוב ביו"ט]. ולטעם זה משמע שכבר ביום מ"ת הם ידעו שאסור לאכול בשר בלי שחיטה. וצ"ב, דאפי' אם נאמר שהקב"ה למד עם משה רבנו את כל התורה במעמד הר סיני, מ"מ משה רבנו לא הספיק ללמד את כל התורה באותו הזמן לכל ישראל [א"ה], והיינו דאף לפי דברי הרס"ג הנ"ל ע"כ צ"ל שרק למרע"ה נגלו אז בעשרת הדברים כל תרי"ג המצוות, אבל כל ישראל ודאי לא ידעו מיד באותו יום את כל המצוות, ומהיכן ידעו דינים אלו. ואולי משה לימדם תחילה את ההלכות שהוצרכו למעשה מיד. ובעצם הפירוש שהביא המשנה ברורה צ"ב, דהא בהיותם במדבר אכלו מן, ויכלו לטעום בו את כל הטעמים, ולא הוצרכו לבשר או חלב. [ווי"ל דמ"מ אין זה בשר ממש, ואפי' למ"ד ביומא ע"ה אי שטעמו במן את כל הטעמים טעמן וממשו]. (אילת השחר בהר"ה, א)

אכילת מאכלי חלב בבוקר

ברמ"א סימן תצ"ד סעיף ג' מביא המנהג לאכול מאכלי חלב בשבועות, והיינו בסעודה גמורה בפת, וכמבואר מהטעם שכתב הרמ"א על כך דהוה זכר לשתי הלחם. ויש להעיר דהנה להפוסקים דאין מצות סעודה ג' ביו"ט הרי אם יאכל בבוקר מאכלי חלב נמצא דבסעודה העיקרית לא יאכל בשר, ומה שיאכל בשר בסעודה ג' הא לרוב פוסקים אין מצות סעודה ג' ביו"ט, וכבוד יום הרי עדיף גם ביו"ט כמו שדייקו בטוש"ע ובמפרשים אהע"ז סימן ס"ב סעיף ח'. (ימלא פי תהלתך עמ' תמ"ב)

מה לך נרדם!

מרגלא בפומיה דרבנו לומר על גודל היום של חג השבועות: היום שזכינו בו לכל הברכות וההצלחות וכל האושר, הוא האי יומא, ואם אדם משים לב בזמן זה, אפשר לראות שיש אפשרות מיוחדת ביום הזה להתעורר ולהתחזק, כמשי"כ הספרים דכיון שאז הי' עת רצון גדול מאד גם בכל שנה יש עת רצון מיוחד - במדה מסוימת, ויש אושר בזמן הזה יותר משאר הזמנים. וא"כ אפילו אלו שאינם מתעוררים בימים רגילים, מ"מ עכשיו הקב"ה ממציא הזדמנות של התקרבות, ומה לך נרדם! – תתעורר, יש אפשרות לזכות! (ימלא פי תהלתך ח"ב עמ' תקע"א)

יום הדין של מתן תורה

הסביר רבנו את מה שהביא מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצ"ל בשם מרן הגרא"ז מלצר בשם הנצי"ב בשם דרשות הר"ן, שבחג השבועות דנים על התורה. דהכונה ע"פ הר"ן בר"ה טז, א הא דדנים בפסח על התבואה ומאידיך דנים כל אדם בר"ה, וז"ל, וניחא לי דשלשה דברים הללו לכלל העולם נידון בג' פרקים השנויים במשנתנו כיון שאנו רואין שצותה תורה לצבור להביא בזמנים הללו דברים שמראין עליהם אחד אחד בזמנו אבל בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו א' א' וגוזרין עליו חלקו מדברים הללו. וא"כ הסביר רבנו דכן בשבועות דנים על התורה כמה חידושי תורה וכמה שפע של תורה יהיה בשנה זו לכל הציבור, ואח"כ בר"ה (בא' תשרי) דנים כל אחד כמה יקבל מהשפע של תורה. (כ"ת)

מגילת רות

הקדמת קריאת מגילת רות לקריאת התורה

מעירים במה שקוראים מגילות שיר השירים קהלת ורות לפני קריאת התורה והרי קריאת התורה תדיר יותר. וי"ל דהדין להקדים את התדיר נאמר בשני דברים שדרגותיהם שוים, ואפילו אם שניהם רשות, וכגון משי"כ במטה אפרים סימן תקפ"א שצריך להקדים שיר של יום לפני לדוד ה' אורי וישעי כיון שזה תדיר. אבל כשאחד חובה והשני רשות א"צ להקדים את התדיר, כמשי"כ בשאגת ארי' סימן כ"ב דאם דבר אחד מדאורייתא ואחד מדרבנן אפשר לעשות תחילה את החיוב דרבנן וא"צ להקדים את התדיר, ולכן אפשר להקדים לקרוא את המגילות לפני קריאת התורה, וכן מה"ט אומרים חלק מפסוקי דזמרה לפני ברכת ברוך שאמר ושאר סדר התפלה. (אילת השחר אמור כג, מ)

מוסר ההשכל ממעשה אלימלך – שימו לבבכם על דרכיכם!

שח הגר"ח"י משקובסקי שליט"א בשם רבנו שליט"א, שאם אדם רוצה להתחזק, שיתחזק בפרט הזה - **לשים לב על כל מה שנעשה אתו, ולפתוח את העיניים ולהתחיל לחשוב, להתבונן על כל מה שנפגש עמו - מה רצון השי"ת בזה**, איך לעשות רצונו יתברך, ואיך להתעורר ולהתחזק. ולדוגמא, אלימלך, שנאמר עליו במגילת רות שיצא מארץ ישראל, ובחז"ל יש אומרים שהיה עשיר וחשש על רכושו, ויש אומרים [בילקוט] שיצא כי לא מצא לאכול אפילו סובין, ובכל זאת היה עליו תביעה נוראה, ה"י. ומדוע, כי היה עליו להבין שאם הגיע רעב ה"י, הרי זה אומר משהו, ואמנם מצד ההשתדלות היה נראה לו שצריך ללכת למקום שיש אוכל, אבל מצד שני היה צריך לשים לב שהרעב לא בא במקרה, ולא מעצמו, אלא בגלל עבירות, והיה צריך לעורר את הצבור לתשובה. ולכן הרמב"ם כותב שהצדיקים ואפילו הנביאים מפילים תחינות ותפילות לראות את האמת ולא לטעות ח"ו, כי מי שזוכה לראות את האמת ולעשות הכל לרצונו יתברך, אין שלמות יותר מזה, ולכן צריך תפילה. (שונה הלכות - מהדורת ר"ד קולדצקי ח"א עמ' ת"ט)

היתר רות בעמרים דשדה בועז ללא מעשר

רות פרק ב' ט"ו-ט"ז, ותקם ללקט ויצו בועז את נערו לאמר כו', וגם של תשלו לה מן הצבתים ועזבתם ולקטה ולא תגערו בה. ופרש"י וגם של תשלו, שכוח תשכחו, עשו עצמיכם כאילו אתם שוכחים. וכתב ע"ז החיד"א ז"ל בפירושו שמחת הרגל שעל מגילת רות וז"ל: ויש לחקור, דלקט שכחה ופאה פטורים ממעשר, ואם אינו לקט שכחה ופאה חייב במעשר, והשתא דהם עושים כשוכחים נפיק מינה חורבא, דכיון דלפי האמת לא שכחו אין לו דין שכחה והרי הוא חייב במעשר, והיא חושבת שהוא שכחה ופטור ממעשר, ונמצאו מאכילין אותה טבל דחמיר שהוא במיתה. והיה אפשר לומר כי הוא הוציא מעשרות על מה שלקחה, אבל אכתי יש להרגיש דתורם שלא מן המוקף, ומאומד. לכן נראה שכוון דיעושים הפקר, דבהכי פטור מן המעשר. וזה שאמר וגם שול תשלו לה מן הצבתים, שתעשו עצמכם כשוכחים, וכי תאמרו א"כ חייב במעשר, לזה אמר ועזבתם, כלומר תעשוהו הפקר, ואם יבא אחר ליקח תניחוהו ולא תגערו בה בשביל אחרים שלוקחים. והעיר הגר"צ פלמן שליט"א: דלכא"ו כיצד מהני הפקר ע"י הנערים, וצ"ל דהפקיר בועז את התבואה שיעשו הנערים כאילו הם שוכחים אותה. ויש לחקור אי מהני הפקר כה"ג, כיון דהוי הפקר לאחר זמן, ואולי אית ביה חסרון דכלתה דיבורו. ועי' ברי"ן בנדרים ל, א. והיה אפ"ל דבועז בעצמו הפקיר ולא ע"י שליחות הנערים, מיהו אי הוה אמר דכל התבואה שיעשו הנערים עצמם כאילו שכחוהו הרי היא מעתה הפקר, הוה תליא הך מילתא בפלוגתא דברירה. אבל י"ל דאמר דלכשיעשו עצמם שוכחים אז יהא הפקר, וכיון דבעת החלות מבורר שפיר דמי.

והגר"א"ל שטיינמן שליט"א הביא מתוס' בב"ק ס"ט א' ד"ה כל, דמבואר מדבריהם דמועיל הפקר לאח"ז, דהתוס' כתבו שם דבבוקר הוה מצי בעה"ב לומר כל שילקטו העניים יהא הפקר לכשילקטו לר' דוסא ע"ש. והטעם י"ל דהפקר הוה כנדר ונדר לאחר זמן מהני עכ"ד. (שלמי תודה שבועות עמ' מב)

רות המואביה – האם היתה ממואב או ממדין

במהרי"ט הקשה על מה דמבואר דרצו לפסול את דוד לבוא בקהל לולא שנתחדש ההלכה דעמוני ולא עמונית ומואבי ולא מואבית, ולמה, הא רות היתה בתו של עגלון מלך מואב, ועגלון ה' בנו של בלק, ובלק מנסיכי מדין ה', וא"כ עגלון הוא מדיני, ולמה ה' ס"ד לאסור את רות מלבוא בקהל. ותיירץ דרק אלה שנולדו לאחר האיסור, עליהם נאמר הדין דהלך אחר הזכר, אבל בלק ה' לו דין מואבי. וגם הטעם שלא קידמו בלחם ומים שייך על המלך יותר, וגם מה דשכרו את בלעם, הרי בלק הוא זה ששכר את בלעם. ומ"מ קשה, דסוף סוף אינו ממואב ואיך יהי לו דין מואבי, וגם הא האיסור נאמר בסיני ואז בלק לא ה' עדיין מלך למואב, דהא הוא נעשה מלך מואב אחרי שנהרג סיחון וסיחון נהרג בשנת הארבעים לצאת ישראל ממצרים, ומה שכתוב על דבר אשר שכר עליך את בלעם, ע"כ נתווסף אח"כ, אבל עצם האיסור הא נאמר בסיני בשעת מתן תורה ואז בלק לא ה' עדיין מלך מואב, ואיך הוא נחשב בכלל דין איסור של מואבים. וע"כ צ"ל דה' ידוע להם שאביו ה' מואבי, והוליד אותו במדין ושם נתגדל ונעשה שם נסיך כי ה' נחשב אצלם כמדיני, אבל עפ"י דין ה' מואבי. (אילת השחר קידושין סו, ב)

אילו היה יודע בועז...

בילקוט רות אות תר"ד, אר"י כשאדם עושה מצוה יעשה בלב שלם, אילו ה' יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתיפו ה' מטעינו ומוליכו אצל אביו, אילו ה' יודע אהרן שהכתוב מכתובו וראך ושמן בלבו, בתופים ובמחולות ה' יוצא לקראתו, וכו', אילו ה' יודע בועז שהכתוב מכתובו ויצבט לה קלי, עגלים פטומות ה' מאכילה. ול"נ דיש להוסיף, כי **אילו אדם ה' יודע איך מעשיו נשארים לנצח** ויחד עם זה גם הוא נשאר, כי הוא, היינו מעשיו ודיבוריו ומחשבותיו - כל זה נשאר, עד כמה צריך להתעורר ולהרגיש האחריות המוטלת עליו. ואף שזה רחוק מאתנו, מ"מ אפילו להתעורר רק פעם בזה ג"כ כדאי. (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' צ"ה)

התביעה על אלימלך

על אלימלך אמרו חז"ל שנענש כי היתה עינו צרה בעניים הבאים לדוחקו. ויל"ע אם לא נתן אפי' חומש, או שנתן אלא דבמקום פיקו"נ צריך ליתן יותר, או דלפי עשרו ה' צריך ליתן יותר. (אילת השחר לך לך יד, כ)

שלימות במדות

פרש"י (מטות לא, ב) ולא מאת המואבים וכו', ד"א מפני ב' פרידות טובות שיש לי להוציא מהם. פרידות הכונה גוזלות, ופרידה הוא לשון נפרד, דבין ציפור יש שנים, ואחד נקרא פרידה. וכן כאן רות ונעמה נקראות שני פרידות. שהם ב' נשים נפרדות משתי אומות. ומ"מ צ"ב למה הוא מכנה אותם בשם פרידות, ועוד צ"ב למה מוסיף טובות, וכי יש פרידות טובות ויש לא טובות. ואולי כיון שיש ציפורים בעלי מומים, וכאן הכונה שהם היו מושלמות במידות טובות. (אילת השחר שם)

עניני תלמוד תורה

מודעת זאת לכל הנהגתו המופלאה של רבנו שליט"א, שטורח ונוסע לכל מקום תורה בארץ הקודש ובעולם ונושא דברים בלבת אש קודש לחזק לימוד התורה בטהרתה ובקדושתה, וכדמרגלא בפומיה להביא דברי התנא דבי אליהו (פי"ב): ושמא תאמר אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בני בנימין מפני מה נהרגו, **היה להן לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע ופינחס בן אלעזר עימהם, שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם, ויגביהו (בגדים) [בגדיהם] למעלה מארכובותיהם, ויחזרו בכל עיירות ישראל, יום אחד בבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, וילמדו את ישראל דרך ארץ, בשנה בשנים בשלש, עד שיתישבו ישראל בארצם, יתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם כולו שברא מסוף העולם ועד סופו**, הן לא עשו כן, אלא כשנכנסו לארצם כל אחד ואחד נכנס לכרמו וליינם, אמר, שלום עליך נפשי, כדי שלא להרבות את הטורח וכי'.

אם אמרנו איפוא להרחיב במשנת רבנו בעניני לימוד התורה, לא יספיק אפילו חיבור שלם, מחמת ריבוי הענינים וריבוי השיחות שמסר רבנו בענין זה שהוא יסוד קיומנו וקיום העולם. ואעפ"כ, לכבוד יום חג מתן תורה, הבאנו כאן דברים מעטים בענינים שונים, כפי אשר יכיל הגליון

כי הם חיינו

שח לי ידידי שפגש לפני שנים את רבנו באיזה חתונה ושאל אותו: האם לאדם שאין שייכות לתורה יהיה עוה"ב? והשיב לו, **בלא שייכות לתורה לא יוכל להכנס לעוה"ב**. ואפי' יהיה לו הרבה מצוות, לא יועיל לו: ושחתי המעשה לכמה ת"ח ותמהו מנין לו זאת. אכן מצינו להדיא בזה"ק (מובא בלב אליהו ח"א עמ' קצב) עה"פ אם לא תדעי לך – אם לית לך ידיעה באורייתא, היפה בנשים, אפילו אי אית לך עובדין טבין סגיאיין, צאי לך – צאי במחיצתי, עכ"ל, ועיין בלב אליהו (ח"א עמ' קצ"ב) שמביאו ומסיים: הא קמן שאפילו יש לו לאדם מעשים גדולים וטובים, ואף הרבה מעשים טובים וכמו שאמרנו עובדין טבין סגיאיין, בכל זאת אם אין לו ידיעה בתורה אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, כי ההכרח הוא שתהיה לאדם התקשרות עם התורה. (עי' לא ראתה ח"ט עמ' צ"ד)

וכי להיות בן תורה אינו פיקוח נפש?

סיפר הגאון ר' שלמה רביבו, שהגיעה אליו שאלה אודות בחור בן חו"ל המתגורר באחת מארצות דרום אמריקה, אל ארץ הקודש גלה – ללמוד תורה, והתמיד בה, אלא שחלה אביו, והבן יחיד הוא אצלו. האב אומר שמרגיש שאם לא ישהה הבן סמוך אליו יתדרדר מצבו הבריאותי, וברצונו שישאר אצלו ולא יחזור ארצה לקראת הזמן הקרוב. הרב שלח את השאלה, והוסיף, כי אין ספק שאם ישאר הבן אצל אביו מעבר לים יהיה יהודי ירא וחרד אבל לבן תורה לא יצמח, ומאידיך עומדת מכנגד פיקוח נפשו של האב, והשאלה כיצד לנהוג.

באותם ימים מרן שליט"א חש ברע, אבל נחיצות השאלה הזקיקתו לענות ולהורות דבר, וכן השיב "לעצם הענין יתכן ורק נדמה לו לאב שאם בנו לא יהיה לידו חליו יכביד, בעוד שלא זו תהיה המציאות. אך מלבד זאת, מאי חזית דדמא ידידי' סומק טפי, הרק אצל האב פיקוח נפש הוא, ומה בנוגע לבן – האין זה כך, **וכי להיות בן תורה אינו פיקוח נפש?** האב קיבל את הפסק, והבן חזר ארצה לתלמודו. (כאיל תערוג - שיחות הגר"י מישקובסקי שליט"א עמ' קכ"ז)

עצה להתמדת ורציפות הלימוד

אחד מראשי הישיבות שטח את בקשתו לפני מרן רבנו שליט"א, שימליץ לו על ענין מסוים כלשהו בו יבחר לשם התחזקות בשיבה. ואמר לו, שיקבלו בני הישיבה **שלא לקום ממקומם ברבע שעה הראשונה של הסדר**, ואפילו לא לקום לצורך הוצאת ספרי המפרשים מהארון וכדומה, כי על ידי שיתחילו את הסדר ברציפות ימשיכו אותו כך גם לאחר שיקומו לצורך וכי'. (כ"ת)

כמה מאושר מי שיש לו האפשרות לנצל כל הזמן לתורה

שנינו בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, רק תורה, א"כ איזה אושר צריך להרגיש בן ישיבה שנמצא בתוך מצב כזה שיוכל לנצל את כל הזמן שלו לתורה, ועד כמה שהיה צריך להחשיב כל רגע ורגע ולראות שאפילו רגע אחד לא ילך לאיבוד, והאושר הגדול של בן אדם הוא שיזכה לנצל את כל הזמן לתורה!

וכיון שזה העיקר, לכן היצר שם את כל החצים שלו לבטל תורה, ולכן ג"כ בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, ואינה אומרת מעלבונם של שאר דברים, של חסד לא, כי יש חסד קצת, אפי' שבודאי מה שיותר חסד בודאי יותר טוב, וחסד זה כ"כ גדול שאפי' בן אדם שעושה חלילה וחס עבודה זרה ליד בית המקדש בכל זאת הנח לו! כי פתו מצויה לעוברי דרכים, אבל בכל זאת לתורה אי אפשר להדמות.

וכמה אושר יש לבן אדם שיש לו את האפשרות לנצל את הזמן לתורה, בפרט בשנים שבן אדם צעיר, כי גם הוא משיג הרבה תורה, הוא יכול להבין תורה, ויכול להפיק תועלת גדולה, לגדול, להיות גדול בתורה, וגם מצד עצם המצוה שיש לו יותר אפשרות לקיים כל רגע ורגע, - איזה אושר שיש בזה!

ולדאבונינו, כשהאדם הוא צעיר הוא לא מבין את זה, וממילא לא מנצל את הזמן כמו שצריך, והרבה פעמים אפי' אם לומדים אבל בהמשך הזמן יוצאים קצת, עושים קצת, לא לומדים ברצף, לא לומדים, אלא עושים כל מיני סיבות כדי שהכוח של התורה יוחלש, וזה מעשה היצר!

אלא כל אחד צריך לראות ללמוד ברצף, וכל מה שיתחזק יותר בתורה הוא יהיה האיש המאושר, גם בזה וגם בבא, כי גם בעולם הזה יהי' מאושר, כמו שאמרנו חז"ל [אבות פ"ו מ"ד] אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, למרות שפת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, וצריך לנצל את הזמן, לראות שכל הזמן יהיה מנוצל לתורה וליראת שמים.

ובודאי אם בן אדם יקח את עצמו בידים, ויקבל על עצמו קבלה חזקה להתנהג ככה, אז כל החיים שלו יהיו אחרת, כל החיים! וזה הזמן, כי כל זמן שבן אדם צעיר, אז מה שהוא מקבל עדיין הלב יכול לקלוט, וזה מכל הבחינות, א' כי הלב עדיין רך ומה ששמים בו נשאר לקיום, מה שאח"כ זה כבר קשה, וגם, אם יעלה בתורה יותר - יעלה ביראת שמים יותר, כל מה שיקבל עליו עכשיו - זה הזמן! והקב"ה יעזור שכל אחד יתחזק ויזכה להיות גדול בתורה ויראת שמים כחפץ הקב"ה. (קובץ חיזוק כרך ח עמ' תרי"ט)

ידיעת התורה

חלקים משיחת חיזוק שנשא רבנו שליט"א בשנת תשמ"ו בכולל פונביץ'
[בה האריך בדברים יסודיים ונחוצים לכל בן תורה על חובת ידיעת התורה]

כל אחד צריך לשאוף לידיעת כל הש"ס

אחד מהדברים שיש להתחזק בהם, ותצמח מזה תועלת גדולה, וכבר כל ראשי הישיבות מתריעים כל כך, הוא מה שעומדים על דף גמרא הרבה זמן, ולפעמים גם כמה שבועות, וחושבים כי יש זמן, מאחר שיספיק הכמות במשך החיים לאחר זמן. מצד אחד זה דבר טוב, כי אחד שיש עליו לחץ שצריך ללמוד דף גמרא בכך וכך זמן, אינו יכול להכנס לאיזה ענין ואינו יכול להקיף ולהבינו היטב, מכיון שעליו לגמור את דף הגמרא בזמן שנקצב לו, ועליו למחר ולחטוף. אולם מאידך, במצב שיש זמן ואין לו ענין דחוף להספיק הכמות, ויכול כך ללמוד דף גמרא בשבוע, שבועיים, שלוש, וכן עד שנה, אם כן כל התורה כולה מה תהא עליה! ופעם לא היה הדבר כן, אלא כל אחד היתה לו שאיפה לדעת כל הש"ס, או כמה סדרים, ועתה אם יש עליו עול להספיק איזה דבר, הרי הוא יודע שחצר לו זמן כי עליו להספיק את מה שנקצב לו.

ולדעתי זוהי הסיבה שהיום נעשה הזמן זול יותר אצל חלק, כי רגילים יותר לעיין בדברים ולברר, ועומדים על זה כמה שבועות כי אין הגבלה. ובאמת **כל אחד צריך לשאוף לגמור ולדעת הש"ס**, והלא לפי הדרך שהיום לומדים בה, יצא כי בכדי לדעת את הש"ס צריך לחיות כאלף שנה, בכדי שיוכל להספיק, לפי הכמות שבו לומדים היום, שמספיקים כחמש או שמונה או עשר דפים בזמן, כי בש"ס יש כאלפיים ושבע מאות דף כמדומני. כמה זמן יצטרך בכדי לגמור! וכשיגמור חלק אחד, הרי מה שלמד כבר נעשה ישן, וכבר ישכח מרוב הזמן שעבר מעת למדו בפעם הקודמת. ממילא יהא מן הנמנע שבצורה הזו ידע אדם את הש"ס. והלא **צריכים ללמוד גמרא, רמב"ם, טור ושולחן ערוך, כי אלו הם ממש כללים**. ומי שרוצה לדעת את כל זה, אין לו זמן, כי אימתי ילמד את כל זה, ואם עתה ילמד שורה גמרא במשך הסדר, לא יעלה בידו ללמוד כל זה. אלא אלו הימים שבצעירותו, הם הימים המסוגלים לעסוק בלימוד ולדעת לחטוף הידיעות.

והלא צריך לדעת הלכות, או"ח ויו"ד וחז"מ ואהע"ז, רמב"ם וטור ושו"ע. היום נהוג שרק מי שהולך להוראה לומד יו"ד, וכי זה נקרא לדעת יו"ד! **ואלו השנים שלומדים בכולל עתה, אלו השנים הטובות ביותר לעלות בהם בלימוד התורה ולרכוש את ידיעות התורה בכל השטחים**. מספרים כי הח"ח זצוק"ל סיפר, שפגש פעם יהודי אחד שאמר לו כי הוא כבר אינו צריך לטרוח עבור פרנסתו, כי הוא הכין לו מדה כזאת של נכסים שיוכל לשבת ולא לעשות שום מלאכה, וסיים כי היות ואין לו מה לעשות, לכן הוא יושב עדיין בחנותו. ורגיל היה הח"ח להתריע ע"ז, כי אותו יהודי טוען שאין לו מה לעשות, **הרי יש בבלי וירושלמי ספרא ספרי תוספתא רמב"ם טור שו"ע, הרי יש הרבה מה לעשות**.

כל אחד יכול, ועתיד להתבע על כך

אך ככה היא רגילות מחשבת האנשים. בצעירותם אינם מזדריזים ללמוד [כי סבורים שיש להם זמן אח"כ להספיק ללמוד], ודומני שאין שאיפה לדעת הש"ס שו"ע רמב"ם טור והכל. ואדרבה, מתהלכים במחשבה של ענווה כביכול, היאך אוכל אנכי לדעת את כל הספרים הללו. ממילא מסתפק הוא במועט, לומר איזו סברא על הרשב"א בסוגיא שעוסקין באותה שעה. דבר טוב לומר סברא ברשב"א, אבל כל התורה מה תהא עליה?

איתא בחז"ל (נדה ל, ב) כי המלאך מלמד את העובר בהיותו במעי אמו את כל התורה כולה, ופירשו המפרשים שהוא בשביל שאח"כ כשילמוד יהא נזכר מה שלמד, ואין לומר כי בזמן הזה אין המלאך מלמד אלא איזה דפים מכל מסכת, אלא בפשטות מלמדו את כל התורה. וכיון שכן, ממילא יתבעו ממנו למה לא למד כל התורה. **ואילו היה אדם שם על לבו ענין זה, שעתידי הוא להתבע על כך, היה מביט על ענין הלימוד בצורה אחרת**, והיה הדבר מביא לחיזוק בהתמדה, כי לולא זה יש לאדם הרגשה שיש זמן, וכי אדם עושה אי פעם חשבון כמה סברות אמר ביום, הרי זה איננו בנמצא, אלא מצוי שאדם ילמד במשך ארבע שעות קטע רשב"א ויאמר איזו סברא, או שאפי' סברא הוא לא אמר, וכל זה היה כדאי שיקדיש לזה ארבע שעות.

צריך שתהא לו שאיפה לדעת את כל התורה, דהיינו הש"ס, ובמשך הזמן ימצאו לו עוד חברים לזה. הנה מצוי הוא שמקבלים אחרים על עצמם ללמוד כל הש"ס במשך שנה, וברור שאין לדעת ש"ס במשך כמה שנה, כי זה רק בגדר של קריאה, אולם מי שתהא לו שאיפה לדעת הש"ס במשך כמה שנים, הרי יכול הוא לדעת את הש"ס במשך כמה שנים, ואז, באם תהי' לו שאיפה לזה, יהא הזמן יקר לו וירגיש שאין לו זמן לבזבז, וזה יכול להיות חיזוק גדול להתמדה.

וכל זה מלבד מה שכבר טוענים ראשי הישיבות כולם, שסוטים היום מן הדרך שלמדו פעם. כי כולם רוצים לומר חידושי תורה כמרן הגר"ח זצ"ל, וכי יכול להיות כל אחד כרבי חיים בריסקער! אולם זה יכול כן כל אחד בכולל, להשיג ידיעות בש"ס, כולם בעלי כשרונות ולמדנים, ויש בכוחם לדעת את הש"ס במשך כמה שנים.

אם לא חוזרים לא זוכרים

ומצוי הוא שאפילו המסכתא שלומדים כבר בעיון שוכחים אחר כך, כי לא חוזרים עליה. ואמנם צריכים ללמוד ולחזור. מסופר [בשאלות אות נ"ו] על ר' חיים וואלוז'ינר שאמר להגר"א שלמד ארבע עשרה פעם סדר מועד ואיננו זוכר, אמר לו הגר"א וכי סבור אתה לזכור על ידי ארבע עשרה פעם! ושאלו ר' חיים אלא כמה פעמים, מאה ואחד? אמר לו כל ימך בעמוד והחזר קאי, והנה ר' חיים וואלוז'ינר בודאי שכשרונותיו גדולים היו מאיתנו בהרבה, ומכל מקום כך השיב לו הגר"א. על אחת כמה וכמה שלפי הכשרונות של דורותינו בודאי שאם ילמד כפי הרגילות ללמוד, פעם פעמיים או שלוש, לא יתכן לזכור, ואם כן אם רוצים לדעת ש"ס אין לעבור על הש"ס בהעברה, אלא ללמוד וללמוד, ולחזור, ולהשיג ידיעה בש"ס. (מפיקודיך אתבונן ח"ב עמ' נג-נו)

להיות ת"ח אמיתי לא שייך בלי ידיעת התורה

אמנם בדורינו אפשר שעדיין איננו אווזין בדרגה גבוהה כ"כ לדעת מעשה מרכבה [מלבד אולי יחידים], וראשית צריכין אנו לידע את החלק הנגלה של התורה, וזהו הש"ס, דאצלנו זה התורה, ובה נכלל תושב"כ ותושבע"פ. **וברור שכדי להיות ת"ח אמיתי לא שייך בלי ידיעת הש"ס עם פרש"י ותוס' והרמב"ם ושאר הראשונים העיקריים**. אך זה לא יתכן לפי הלימוד הנהוג היום, שעומדים הרבה במקום אחד ולא מספיקים הרבה בבוקר, ומה שלומדים אחה"צ ג"כ לא חוזרים יותר מפעם פעמיים. האיך יוכלו לזכות לדרגת ת"ח, הרי לא יודעים את הש"ס. ולעתידי לבוא הקב"ה יתבע את זה מכל אחד ואחד, והדברים ברורים וידועים לכל. (מפיקודיך אתבונן ח"ב עמ' נ"ח)

כשמגיע לידיעת התורה – הוא אדם אחר לגמרי!

והנה בזמן האחרון אנחנו כ"כ מצומצמים, אחד יכול לדעת כמה מסכתות שלומדים בישיבות, וזהו יש לו כמה מערכות של חידושי תורה, וזהו. האם זה נקרא 'משמיע כל תהילתו'? הרי כל אחד יכול לעשות את זה, גם בחור צעיר בישיבה, ואם לזה יש כמה מערכות יותר, וכי בזה כבר הגיע לתכלית מה שהוא צריך להגיע? הרי יתבעו מאתנו בשמים ידיעת כל התורה כולה, [וכמבואר במדרש משלי פ"א א"ר ישמעאל בא וראה כמה קשה יום הדין שעתידי הקב"ה לדון את כל העולם כולו וכו'] בא מי שיש בידו תלמוד הקב"ה א"ל בני הואיל ונתעסקת בתלמוד צפית במרכבה וכו' כסא כבודי האיך הוא עומד וכו' חשמל האיך הוא עומד וכמה פנים הוא מתהפך בשעה אחת וכו'. והנה, וכי מדובר דוקא באנשים גדולים כר"ח בן דוסא, שרק אותם ישאלו כך, הרי כתוב שהקב"ה עתיד לדון את כל העולם כולו, וא"כ תובעים מכל אדם דברים כאלו, דשואלים כל אדם על מעשה מרכבה, ועל כל הענינים שאדם נדרש להגיע ברוחניות יתבעו, ואין שום תירוץ, אפילו אם אולי לא יגיעו לעונש על זה, כי יהיו עונשים כבר לפני זה, אבל מ"מ תשאר תביעה עליו למה לא עסקת בדברים הגדולים, להשיג ולהגיע למדרגות עליונות ביותר. (ימלא פי תהלתך ח"ב עמ' קפ"ה) ואפ"י אם צפית במרכבה אולי בדורותינו לא יתבעו, אבל לכה"פ ידיעת הש"ס, בבלי וירושלמי, כל אחד צריך לדעת וללמוד את זה, מחמת שזה תורת ה'! ואז האדם הוא אחר לגמרי, וכשאומר "גבורות ה'" - "זה גבורות ה'", והתפילה שלו היא תפילה, וכל דיבור שלו הוא דיבור, ממש איש אחר לגמרי! וכשזוכים לזה נעשים מאושרים!

יש הרבה אנשים שיכולים עדיין לעלות ולהגיע לדרגות גבוהות מאד, אם יהיו יגיעים בתורה לשם שמים, ללמוד כדי לדעת כל התורה כולה. ולכן צריך לראות להתקדם, ולהספיק יותר דפים, ולחזור עליהם טוב, כי לפי כמה שלומדים כיום - לעולם לא יוכלו להספיק ש"ס. ובדאי צריך ללמוד בעיון, מ"מ אפ"י אם יש איזה קושי צריך להמשיך הלאה, וכי אפשר לתרץ את כל הקושיות, ואי"ז תכלית להתעכב כל הזמן רק על סברות, צריך ללמוד גמ' רש"י ותוס', שזהו היסוד, ולחזור הרבה. ומי שירצה להתחזק הקב"ה יעזור לו, כי זה הרי לא מגיע מחמת חסרון רצון ללמוד. כמו כן הדבר תלוי בשמירת זמני סדרי הלימודים, דכשבים בתחילת הסדר יכולים להספיק הרבה יותר, וצריך לראות להתחזק בזה. (שם עמוד סב)

מי שחסר לו חלק מידיעת התורה, חסר לו גם בחלק שהוא יודע

חובת ידיעת התורה מוטלת על כל אחד ואחד, וצריך לדעת שידיעת התורה כוללת לידע את כל התורה כולה, צריך לדעת ש"ס, ומי שחסר לו חלק מידיעת כל התורה, חסר לו גם בחלק שהוא כן יודע.

ודברים נמרצים כתב בזה הגאון האחיעזר זצ"ל, בהסכמתו לספר עבודת הקרבנות לחתנו של הח"ח, בחובת ידיעת סדר קדשים, וז"ל: ובאמת לבד חובת הידיעה בפני עצמה, הלא כל הש"ס בלול, וכל הענינים אחוזים וצמודים זה בזה, וכמה הלכתא גבירתא מסתעפים להדינים הנהוגים בזמן הזה, ומי שחסר לו ידיעה בחלק הלכות שאינן נוהגות בזמננו הרי ידיעתו לקויה גם בדינים הנהוגים, ואין ידיעתו ידיעה שלמה ועמוקה ומוקפה, ודבר זה ידוע לכל מבין בתלמוד וכו', עכ"ל.

בשביל לפסוק על שאלה בעניני או"ח ויו"ד, צריך בקיאות וידיעה בכל הש"ס, וכמו שכתב הגר"ח זצ"ל. הגר"מ שך זצ"ל אמר, ר' חיים בריסקער והחזון איש ידעו את כל הש"ס. ובאמת מי היום בדורינו יודע את כל הש"ס. וזה מירידת הדורות שיש מהדורות הקודמים. אפילו מהדור שלפני המלחמה אין דמיון לדור שלנו, כמו החפץ חיים, ר' חיים, ר' חיים עוזר, החזון איש, אין בדור שלנו מי שבכלל ישוה לגדולים אלו מהדור שקודם למלחמה. (אעלה בתמר עמ' ז)

יהיה זה דבר גדול אם יקבלו עליהם בני הישיבות דבר זה – מתוך הספר רבנו שליט"א על מן הסטייפלר זצ"ל

איני ראוי לומר הצעה לציבור, אך הנה המציאות היא שב"ה בזמננו במדה מסוימת נתחזק תורה, לומדים ומתעלים ומבינים, אך יש חלק שמוזנח מאד, וכשיתחזקו בזה יהי' זכות גדולה מאד לנו ולנפטר, אשר מאד אחז מזה, והוא חלק החזרה, לחזור על מה שלומדים. בגמ' חגיגה ט' ב' איתא, מאי דכתיב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו וכו', א"ל עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי ניהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחת, הרי עד כדי כך גדול ההפרש, שכך נקראים עובד ה' וכך נקראים לא עבדו. ותמיד דבר זה ה' עיקרי מאד, דלמדו וחזרו, אבל בזמננו מסוגלים ללמוד בזמן ארוך מעט דפים, וגם לא לחזור עליהם, וא"כ איך יזכרו את הלימוד. ובעירובין נ"ד ב' אמרו, מאי דכתיב הון מהביל ימעט וקובץ על יד ירבה, אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם לאו קובץ על יד ירבה, אמר רבא ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה, א"ר נחמן ב"ר יצחק אנא עבידתא ואיקיים בידאי, [לקבוצ' על יד וחזרתי עליה עד שהתחזקתי בה ואח"כ חזרתי ושמעתי אחרת].

וכפי שאני מבין יהי' זה דבר גדול אם יקבלו עליהם בני הישיבות במיוחד לפחות חלק זה, וכך ה' גם רצון הנפטר זצ"ל. לא נדרוש הרבה, אבל לכל הפחות לקבל לחזק ענין החזרה, אם למדו צריך להשמר, שלא לשכוח, וע"י החזרה נשאר ומתקיים הלימוד, ואדם צעיר בתוך תקופה מסוימת יכול להיות בקי בסדר שלם, או גם כמה סדרים, או לדעת ש"ס! והלואי שזוכה לזה.

בודאי שצריך להתחזק בהכל, בהתמדה, ובתפילה, אבל חלק זה נראה שהוא ענין גדול, ואין זה דבר קשה במיוחד, ובזה מתבטא עובד ה', כי קשה לחזור, מחפשים חידוש, מעונינים בטעם, אך כמה שמרבים בחזרה מקבלים גם בזה טעם, וזה יוסיף אהבת תורה. וה' יעזור שזכותו תגן עלינו ונעלה כולנו בתורה ויראת שמים. (ימלא פי תהלתך ח"ב עמ' תרד)

"וזה גורם עניות בתורה" - מכתב רבנו שנתפרסם בשנת תשנ"ח

מענין הלימוד הנהוג בזמן האחרון, אשר מספיקים רק כמה דפים לשנה, בגלל ריבוי דברים שהם לפלפולא בעלמא, וזה גורם עניות בתורה, וכבר צווחו על זה גדולי ראשי ישיבות, ולדאבונינו הענין הזה לא נהיה יותר טוב, אדרבה, אפילו בישיבות קטנות לא מספיקים רק קצת מאד במשך שנה. ובדאי טוב להשתדל שימי הנעורים, שהם הזמן הכי ראוי לעלות בתורה, לנצל זה לרכוש ידיעות רחבות, ולהספיק הרבה גמרא רש"י ותוס', עם קצת ראשונים וגדולי האחרונים ולא יותר מזה.

וה' ידריכנו בדרך האמת להגדיל תורה ולהאדירה. כ"ד אב תשנ"ח בני ברק יצ"ו.

מבחן לעתיד לבא

אמרו חז"ל דכשבא האדם לב"ד של מעלה שואלין אותו קרית, שנית, ואומרים לו 'עמוד וסדור', שיחזור על כל מה שלמד. ומביא החפץ חיים בספריו כי יתבעו את זה לכל אחד ואחד, ויעשו לו מבחן, האם אתה יודע חומש, משנה, גמרא, וזה נורא ואיום. אנו רואים צעירים שצריכים להבחן - כמה פחד יש להם, וכאן הקב"ה בוחן, ובחינה זו היא "בחינה" ואי"ז דבר של מה בכך. שמעתי כי הראש ישיבה של ראדן סיפר להח"ח, שהוא נסע פעם אחת בדרך, וחזר משניות בעל פה, ומשנה אחת לא זכר כל כך טוב, וכשהגיע לפונדק שהיה בין כפר לכפר נכנס לבית הבעה"ב היהודי וביקש ממנו משניות, וראה את המשנה והמשיך. וכשסיפר את זה

להחפץ חיים אמר לו החפץ חיים, זה הכל בעולם הזה, אבל שם בעולם הבא אין "קרעטשמע" (פונדק), כלומר שם בעולם הבא אם אתה לא זוכר אי אפשר להזכר... (מפקודיך אתבונן ח"ב עמ' ע"ב)

הוראות ממרן הגר"ח מברסק והחזון איש בדרכי הלימוד, שנשמעו מרבנו שליט"א

לא להתווכח יותר מדי

אמר רבנו שקיבל מהחזון איש, שכאשר עונים תשובה והשומע מתווכח עליה, לא להשיב יותר מב' או ג' פעמים. (אחד השומעים)

מדרגת גדולי האחרונים

אמר רבנו: החזון איש אמר לי, שיש מגדולי רבותינו האחרונים שאינם צריכים להתבייש בתורתם מהראשונים, וכגון הקצות התומים והרע"א והנתיבות. (אחד השומעים)

והריחו ביראת ד'

סח רבנו בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א, כי פעם בעת שהלך עם מרן ז"ל את טיולו שהיה נזקק לו מחמת בריאותו, עברו במעלה רחוב עזרא, כיום סוף רחוב חזון איש, ומרן ז"ל נעצר במקום מסוים ואמר שמרגישים שבמקום זה דיברו בחורים לפני כמה זמן בלימוד. ומה מאד נתפעל רבנו מעובדא זו, שיכול היה מרן ז"ל לחוש בקדושה שנתוספה במקום שדיברו בו בד"ת, ובהתפעלות גדולה חזר ע"ז המעשה כמה וכמה פעמים, שזהו דרגה גבוהה מאד של טהרה להרגיש דבר כזה. (אעלה בתמר עמ' נ"ח)

אמורא חולק על תנא

הגר"ח אמר לבנו מרן הגר"י שאמורא יכול לחלוק על תנא. [ועי' בחזון איש באגרות ח"ג נ"ז דפליג על זה]. ומה שאמרו בגמ' רב תנא ופליג, היינו שהוא כתנא והשתמש בכוחו לחלוק על התנאים, וכל האמוראים לא השתמשו בכח זה. עכ"ד הגר"ח. והנה איתא בב"מ פ"ו א' רבי ור' נתן סוף משנה ר"א ורבינא סוף הוראה וסימנך עד אבוא אל מקדשי כו', והנה הלכה כבתראי מאביי ואילך, והנה כל הני דלא סבירא ליה כהגר"ח וס"ל שאמורא לא חולק על תנא, אמאי הלכתא כבתרא. וי"ל כי אינו חולק אלא מכריע בהיותו בסברות, וכעין המובא ששאל הגר"ח את הח"ח כיצד מכריע במח' ראשונים, והשיב שאני לומד כל גמרא לפני שאני מכריע ל"ו פעמים, ואמר הגר"ח א"כ אתה יכול להכריע. (אחד השומעים)

תשובות רע"א

נשאל רבנו באיזה ספר כדאי להתחיל ללמוד בחורים כדי ליישר את שכלם, והשיב שכדאי בתשובות רע"א, שכוחו רב לישר את השכל, וסיפר שאצל הג"ר שמחה זליג ריגר זצ"ל היו צריכים הבחורים מבני משפחתו לומר לפניו כל ליל שבת תשובה מרע"א. וכך עשה רבנו שליט"א עם נכדיו. [ואביו של הג"ר שמחה זליג היה מחייבו לחזור לפניו כל ליל שבת על סימן בשאגת אריה] (אחד השומעים)

בסוף יצליח

אומרים בשם החזון איש: כמו שלחפור בור מים, לפעמים צריך לחפור מטר, ולפעמים שני מטר, ויש מקומות שאפילו עשרים או חמשים מטר, אבל בסוף כולם מגיעים למים. כך בתורה, יש כאלו שקולטים מיד, ויש ביותר פעמים, ויש בעוד יותר, אבל בסוף זה נכנס. יגעת ומצאת תאמינ'! (אחד השומעים)

הזהירות מעקמימות בלימוד

אמר רבנו: אם היו נזהרים מללמוד תורה ב"ראש עקום", זה היה מועיל שהיה פחות "קרומע קעפ" בכל דבר, וכן אמר החזון איש שאם אומרים סברא ישרה בלימוד ה"ז מפחית כפירה בעולם. והוסיף רבנו שראש ישר מקבלים ע"י לימוד בספרי רע"א. (אחד השומעים)

חזרה אחר חזרה

סיפרו, שפעם למד מרן החזון איש ז"ל עם אחד קטע גמרא, ולאחר שסיימו אמר לו לחזור על זה עוד פעם, וכן כמה וכמה פעמים אמר לו לחזור שוב ושוב, ובפעם העשירית התפרץ הלה בבכי, שהיה קשה לו, ואמר לו מרן ז"ל: דע לך שרק ככה לומדים. והוסיף רבנו, שכך גם היתה דרכו של מרן ז"ל בעצמו בסדר לימודו, שהיה לומד משנה אחת ושונה אותה הרבה הרבה, וסיפרו על בני הגר"ש גריינמן שבקטנותם היו אומרים למרן ז"ל: "נו, שש מעלות במקואות", מרוב שהורגלו לשומעו משנן משנה זו דריש מקואות. (אעלה בתמר עמ' נ"ב)

מתפללים, והולכים...

שמעתי ממרן ז"ל, שהעיר הערה נוראה במה שמבקשים בסוף כל תפילת שמונה עשרה 'פתח לבי בתורתך', ואמר שכשאין לומדים מיד אחר כך הרי זה כמצחק, שמבקשים על תורה ותיכף מפליגים לדברים אחרים. [ראה בזה בספר ימלא פי התלתן עמ' כ"ז תוכחת מגולה כמה שאין אנו בושין באמירותינו בתפילות דברים שאין אנו עומדים כלל במדרגה הזאת, והביא רבנו להאמור, וכתב "נדמה לי שהערה זו שמעתי פעם מבעל חזו"א זצ"ל"ו]. (אעלה בתמר עמ' נ"ה)

מהו ק"ו

בגמ' בקידושין י"ב, איתא דאמרו על בן בג בג מוחזקין בד' שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בק"ו אי אתה יודע. ובקוב"ש (או' פ"ד) כ' לכאורה מה ענין ק"ו לבקיאות בחדרי תורה, ואמר כ' מו"ר הגר"ח הלוי זצ"ל, כי לדרוש בק"ו א"צ לבקיאות, אבל לידע שהק"ו הוא של קיימא, ואין עליו שום פירכא, לזה צריך להיות בקי בחדרי תורה, כי אפשר שהק"ו הוא בהלכות שבת, ויש עליו פירכא מדיני טומאה, וכיוצא בזה. ואמר רבנו שהנה בגמ' זבחים יג, א' איתא והא דקאמר רב הונא קל וחומר לא אמרה אלא לחדד בה תלמידיו. ופרש"י לחדד תלמידיו - שיקשו לו תשובה עליו א"נ שיתנו לבם להיות חריפין לדרוש קלים וחמורים מאיליהן כבן עזאי. מבואר שמה שנצרך לדרוש ק"ו הוא חריפות. [ובאילת השחר בראשית א', יב כ': ובאמת יש שני סוגי ק"ו, דיש ק"ו של סברא ויש ק"ו של דין, וכגון מה דאיתא בקידושין ט' ב' אמה העברי' תהא נקנית בביאה מק"ו מה יבמה שאינה נקנית בכסף וכו', שזה ק"ו של דין ולא של סברא, עיי' מש"כ בזה, וא"כ אולי י"ל עפ"י קושיא הנ"ל] (אחד השומעים)

לא למה אלא מה

הרב מפונבז' למד בראדן, ופעם שמע שמרן הגר"ח נמצא בעיירה הסמוכה לנאנא, ולכן נסע עם עוד בחור במחיר 60 רובל, שזה דמי בחור לחודש, לדבר עמו בלימוד, ובאו לעת ערב, אמר לו הגר"ח תאמר משהו, והתחיל לומר צריך להבין למה כתוב וכו', והפסיקו הגר"ח ואמר: לא שואלים למה כתוב, אלא מה כתוב, ולמחרת קיבל הגר"ח טלרגמא שבתו מקשה לילד, והוצרך לנסוע, והספיק שוב הרב מפונבז' לומר לו ד"ת, והתחיל לומר צריך להבין למה, ואמר לו הגר"ח לא שואלים למה וכו', ומאז הפסיק הרב מפונבז' את דרך הלימוד הטלזאית שדרכם היתה לשאול על כל דבר למה התורה אמרה. (אחד השומעים)

הדרכה בדרכי העיון, הבקיאות והחזרה

שיחה שהתקיימה במעון רבנו שליט"א והתפרסמה ב"נ מוסף "אברך"

ש. מהו דרך הלימוד הנכון מבחינת ההספק.

ת. לא כל האברכים שווים בזה. והכלל הוא שאין בזה כלל. הגר"ח קנייבסקי לומד מסתמא מהר מאד, וכי כל אחד הוא ר' חיים?

ש. בהקדמה לספר פאת השולחן כתוב שהגר"א למד ש"ס כל חודש....

ת. מסתמא גם רבי חיים מספיק כך, ואף שהיום אינני יודע, בעבר הוא היה לומד עם הילדים שבעה דפים ליום.

על השאגת אריה אומרים שלמד את הש"ס אלף פעמים, ואם כך הרי מוכרח להיות שסיים כל חודש ש"ס.

למעשה העולם אומר, שאם יודעים בעל פה לא יודעים בפנים ואם יודעים בפנים לא יודעים בעל פה, להוציא יחידים. יש כמה סוגי לימוד, והקב"ה משלם שכר על כל סוגי הלימוד. היום הציבור מורגל ללימוד בעיון, ולהתעכב מאד, לפני המלחמה גם בעת לימוד העיון היו לומדים הרבה יותר מהר. וכי היום לומדים בישיבות דף לשבוע, לא, אין דבר כזה, אולי דף לחודש, או עשר דפים לזמן, שנים עשר דפים זה כבר הרבה. פעם זה לא היה כך, גם בעת לימוד העיון היו לומדים הרבה יותר מהר.

ש. אם כן איך כדאי ללמוד, מהי הדרך הראויה.

ת. בודאי שיש ללמוד בעיון, שעל ידי זה נהיים למדן, וללא לימוד העיון נשארים עמי הארצות. יכולים לדעת ש"ס ולא לדעת שום דבר. אומרים בשם הגר"ח מבריסק, שאמר על אחד שסיפרו עליו שהוא יודע ש"ס, והגר"ח התבטא עליו: אין זה שהוא לא יודע ש"ס, אלא הוא יודע ש"ס לא! "ניט נאר עהר קען ניט ש"ס, עהר קען ש"ס נישט!"

ש. אם כן עדיף ללמוד בעיון ורק אחר שיקבל גישמאק יעשיר את בקיאותו.

ת. בודאי שכך הוא הנכון, שיש ללמוד בעיקר עיון וקצת בקיאות.

ש. ולעשות השלמה בבקיאות.

ת. אליבא דאמת ללמוד בקיאות אין זה נחשב כלימוד, כי כשהוא ילמד את הדברים העקריים בסוגיא ולא יבחין בהם הרי זה כמו אחד שרץ בדרך ואינו מבחין בכל הדברים שישנם לאורך הדרך.

[ושאלו פעם לרבנו שליט"א מהו השיעור והדרך הראויה ללימוד הבקיאות? בסדרי הישיבה, והשיב דיש לדעת כי לימוד שטחי אינו לימוד, ורק אם מבין הסוגיא היטב והסברא בכל דיבור ודיבור בתוס' אזי יכול להמשיך הלאה, ואם לא זכה עדיין להבין יש לו לעמוד ע"ז, ואסור להתרגל ללמוד בשטחיות, רק דהיום ירדה חולשה לעולם ואין שקועים כ"כ רק בלימוד, ע"כ עשו סדרי בקיאות כדי להספיק, דבלא זה א"א כלל לגדול, אבל יש לידע דהישיבה עיקרה להתלמד בדרכי התלמוד, ולימוד העיקרי הוא העיון ע"י קבלה מרב, ומה שמדברים על הספק הרי די לזה במה שעשו סדר שני, ואין לזה צורך כלל בלימוד העיון-כ"ת].

ש. אם כן היכן גבול העיון.

ת. הבעיה היא שיש כאלו שלומדים בעיון ומתעכבים יותר מדי. כשעומד על דבר שאינו מבין אותו, יתעכב, יהגה ויתייגע בו, וינסה להבין. עליו להשקיע מחשבה ולנסות לרדת לעומק הפשט. אבל לשבת ולחשוב על כך כל היום, הרי לא יספיק כלום. כאשר לרבי עקיבא איגר היתה קושיא, הוא כתב 'וה' יאיר עיני' והמשיך ללמוד, ולא נשאר להתעכב על הקושיא בלי גבול. כמובן, התייגע במלא גאוונותו, ובאמת ה' האיר עיניו, ובכל זאת כאשר לא היה לו תירוץ, וכאשר נשארה קושיא לא פתורה, המשיך ללמוד.

הנכון הוא ללמוד בעיון, לא לעבור ליד דברים מבלי להביןם, שאין זה לימוד, אלא לנסות להבין, להתעכב זמן קצוב, ולהתקדם ולהספיק.

ש. כיצד היא דרכה של החזרה על הלימוד.

ת. הגמרא בברכות י"ח, א אומרת, אמר ליה ומי ידעי כולי האי והא כתיב והמתים אינם יודעים מאומה אמר ליה אם קרית לא שנית אם שנית לא שלשת אם שלשת לא פירשו לך, וביאר רש"י לא שנית לא חזרת עליו פעם שנית כדי שתתבונן בו, רואים מכאן שמטרת החזרה היא ברורה, כדי שתתבונן בו, גם החזרה איננה רק דקלום בשפתיו ושינון, אלא היא ענין רציני, שצריכה היא להיות עם תוספת התבוננות גדולה, וראוי לראות שאלו הן דברי רש"י קידושין ל' א' שהדרך לחזור שיהיו דברי התורה מחודדין בפיך. חזור עליהם ובדוק בעומקם שאם ישאלך וכי, והיינו להדיא שהחזרה חייבת היא להיות בצמידות לבדוק בעומקם, להתבונן ולבדוק מה שחוזרים.

ש. כמה פעמים יש לחזור בכדי לדעת.

ת. המדרש רבה [שמות מ, א] מביא, ד"א אז ראה ויספרה אמרו רבנן צריך אדם להיות נוטל משל לומר פרקו או אגדתו או מדרשו בשעה שהוא מבקש לאמרו בצבור, לא יאמר הואיל שאני יודע בו יפה כשאכנס לדרוש אני אומר, א"ר אחא מן האלקים אתה למד, כשבקש לומר תורה לישראל אמרה ד' פעמים בינו לבין עצמו עד שלא אמרה לישראל, שנאמר אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ואח"כ ויאמר לאדם. נמצא שמי שרוצה ללמד תורה לישראל חייב לכל הפחות ארבע פעמים לחזור על תלמודו. אבל האמת היא שלכמות החזרות כדי לדעת אין לה שיעור. בספר כתר ראש [הנהגות הגר"ח מוואלוז'ין אות נ"ו] מסופר: סיפר לנו רבנו, כשבא לפני הגר"א וצוקלה"ה, והיה אז כבן י"ט שנה, בתוקף חריפותו וזך שכלו, וגודל התמדתו בעת ההיא, ורב זכרונו כידוע, ואמר לרבנו הגר"א זלה"ה, חזרתי סדר מועד י"ט פעמים ועוד אינם מחוורים ומחודדים בפי, השיבו בתמיה, וכי מ"י פעמים רצונך שיהיו מחוורים וברורים אצלך, חזר ושאלו, אלא מאי, ק"א פעמים, ענהו ואמר, אין לדבר זה שיעור כלל, וכל ימך בעמוד והחזר קאי. כך היא צורת החזרה הראויה.

ש. מהי הדרך הטובה ביותר לחזרה? לחזור כל יום על תלמודו מהיום הקודם? לחזור כל שבוע על הנלמד? אולי להשקיע פרק זמן אחת לשנה לחזרה כללית.

ת. גם וגם וגם, צריך לחזור כל יום, לחזור כל שבוע, ולחזור גם על הלימוד השנתי. אבל לחזור, לא לקרוא! לחזור "כדי שתתבונן בו", לחזור כדי שיהיו מחודדין בפיך.

ש. האם ללמוד החזרה אף הוא עמל התורה?

ת. בודאי, אם החזרה היא כמו שחזרה צריכה להיות, "כדי שתתבונן בו בכדי שתבדוק בעומקם" הרי בודאי שכל חזרה וחזרה היא עמל התורה.

ש. האם ללמוד כל רש"י מיד כשלומדים את הפיסקא בגמרא או ללמוד את הרש"י בסוף הקטע?

ת. את הרש"י צריך ללמוד מיד אחרי דברי הגמרא, משום שאם לא יעשה כך, עלול להיות נתק במחשבתו בין דברי הגמרא לדברי רש"י, עד שיקרא את דברי רש"י הוא עלול לשכוח במשהו את דברי הגמרא, ואז נמצא שהוא בעצם רק קורא את רש"י ותו לא, ובחכמה הוא אינו מבין את הגמרא....

מתיקות ועריבות התורה

מתיקות התורה

אמר רבנו שליט"א: **התורה אינה צריכה 'עזרים' למתיקותה**, אין צורך בסיבות מיוחדות שיביאו עריבות לתורה, מעולם לא שמענו מי ששאל כיצד ממתקים את הסוכר, שכן מתוק הוא בעצם. אלא מאי- יתכן שיערב בו תבלינים אחרים אשר יעבירו את המתיקות, אם נעדרה מאדם מתיקות התורה, על כרחך שגורמים חיצוניים יש כאן, המנוגדים למתיקותה. (ספר כאיל תערוג - עמ' ש"ו)

איך יתכן שאין מרגישים עריבות ומתיקות התורה

מורינו הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר, שבעצם הפלא הוא הפוך, מדוע אין לנו מתיקות של תורה, והרי אנו מבקשים כל יום בתפילה בבוקר 'והערב נא', שיהיו ד"ת ערבים ומתוקים, וכי נסתמו שערי תפילה. אלא שכידוע אנחנו מגיעים תמיד לתפילה בבוקר ברגע האחרון, וה'קרבן' הראשון זה ברכות השחר, שאנו ממהרים בהם ואומרים במרוצה ובשטף, ובלי לב, וכיצד יועילו? ובאמת **שחמש דקות יכולים לחולל את המהפך הגדול**, להקדים רק בדקות ספורות, לשפוך שיח ותחנונים מלב ולב, שיפתח לבנו בתורה, בעריבות ומתיקות. (שמחת תורה עמ' קפ"ג). ועל ספר זה אמר רבנו: דבר טוב הוא ללקט על התענוג שבלימוד התורה ויביא תועלת).

אין תענוג ואושר גדולים מלימוד התורה

כמדומה ששמעתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן שליט"א, שהאדם צריך להרגיש שהתענוגים הגדולים ביותר הם בלימוד התורה, וזה נכלל בדרשת חז"ל בכל לבבך בשני יצריך, יצה"ט ויצה"ר, וביאורו שהאדם צריך לעבוד את ד' גם ביצר הרע, והיינו להשכיל שגם מבחינה גשמית הכי משתלם לאהוב את ד', שאין תענוג ואושר גדול מזה, ועי"ז נהיית עבדת ד' שלימה ותמידית, כי גם היצה"ר מסכים עמו. (שם עמ' קמ"ג)

ע"י חזרה והבנה כראוי – מגיעים הסיפוק, האושר והמתיקות

לר"מ משיבה לצעירים ששאל עצה למתיקות התורה, השיב רבנו, שהיות ולומדים פעם אחת, ולכל היותר חוזרים פעם נוספת, והסוגיא עדיין לא ברורה כל צורכה, לכן אינה מעניקה את הסיפוק והאושר והמתיקות. **ואם היו חוזרים עד שהסוגיא היתה מחוורת כל צרכה, וכמונה בקופסא, היה כל האושר בוקע, והמתיקות היתה לאין שיעור**, וזה היה ממריץ ומדברך גדול. (שם עמ' קפ"ד)

ורגיל רבנו להביא מה שכתב הגאון רבי חיים יעקב נפתלי ווירשעווער ז"ל מוררשא, וז"ל: אמר לי מו"ר הגאון המופלא ציסו"ע ר' ישראל סלנטר זי"ע, כי מה שנמצא בעוה"ר במדינת ליטא שלומדים לימוד חיצוניים, אחד מהגורמים לזה כי יש כמה [הגם שנמצא בישיבות בחורים מופלאים ממולא בתורה ויראה] שלומדים איזה מאות דפי גמרא עם תוס', ואינם יודעים רק מ"ש תוס' ואי"ת וי"ל ואי"ת וי"ל, אבל אינם יודעים המתיקות מה סברו בהקושיא ומה חידשו בהתוס', ואינם מרגישים אפילו טיפה מהים מחכמת ומתיקות התוס', ולהבדיל אלפי הבדלות בהחיצוניים, מעט החכמה שיש בהם, הוא מפורש בולט ומרגישים זאת תיכף ומיד, כי בהם אין שום נסתרות...

כיצד היא הדרך להקנות אהבת תורה לתלמידים

נשאל מרן רבנו שליט"א, איך ניתן להחדיר בבנים או בתלמידים את החשק ללמוד התורה, ובמיוחד בדורנו כאשר הרחוב הכי"כ פרוץ קורץ לעבר הצעירים ר"ל, וכפי שאנו שומעים רבות על בחורי ישראל שירדו מן הדרך ל"ע.

והשיב מרן שליט"א: ב"ה, איכשר דרא, כאשר עולם התורה והישיבות מתפתח וגדל באופן שלא שמענו כבר דורות רבים. כל תחילת זמן אנו מתבשרים על עוד ועוד ישיבות הנפתחות בכל רחבי הארץ וכן בחו"ל. וב"ה בכל ישיבה בכיוון ובשיטה שפיתחה לעצמה הם מצליחים לבחור בצוות מיומן של רמ"ם מוכשרים ומקצועיים, לצד היותם יראי ה' באמת העושים מלאכתם נאמנה ומשקיעים באופן הנעלה ביותר בתלמידים אהבת תורה ויר"ש.

הוסיף מרן שליט"א ואמר: זכות גדולה זכה דורינו, כי בעבר היו חוגים מקרב שומרי תורה שלא שלחו את בניהם לישיבות, אלא שלחו את חלק מילדיהם לעבוד ולהביא טרף לכלכלת ביתם, ולא היה מובן מאליו שבחורים נוסעים ללמוד לישיבות, אולם כיום השתנו הדברים מהקצה אל הקצה, כאשר גם אותם חוגים שולחים את בניהם רק לישיבות קדושות.

בדומה לזה, בדורות עברו היו כאלו, אף מקרב שומרי התורה, שלא רצו שבנותיהם יקימו את ביתם עם בני הישיבות, כאשר בן ישיבה היה שם נדרף לבטלן וכי'. אולם כיום ב"ה איכשר דרא, והשתנו הדברים, עד שאין בית מקרב שומרי התורה, ללא הבדל חוג ועדה, שאינו שואף שבנותיו יינשאו לת"ח, וזה נהיה הכבוד הגדול ביותר עבור כל המשפחה, דבר שלא היה מובן כלל בדורות הקודמים. א"כ לאור זאת בודאי שכאשר יש אורה מיוחדת של תורה, ומבחר כה גדול של ישיבות, וכל הסביבה והחברים מעוניינים ללמוד רק בישיבות, אז מה לו לבחור לחפש ברחוב בתענוגי העולם הזה החולפים והולכים וכדמיונות שווא הם, ובפרט שבחור המסתובב ברחוב בעירום ובחוסר כל ירגיש מיד מנודה מהחברה אם לא יחזור ללמוד בישיבה.

דברים אלו של ראש הישיבה אמורים כלפי הכלל, שכיום ב"ה איכשר דרא, אולם הרי יש יחידים שלא מצאו טעם בתורה, ל"ע, ומחמת כן נשרו ברבות השנים מהדרך, ומסתובבים כיום ברחוב, ושרוים תחת פתויי היצר, ה' ירחם. איך עלינו לראות להחדיר חשקת ואהבת תורה עם יר"ש בתלמידים לבל יאבדו טעמם בתורה וירדו מהדרך.

על כך ענה רבנו שליט"א: שמדברים על חשקת התורה עם יראת שמים, בוודאי אי אפשר ל'הזריק' אהבת תורה ויר"ש בלבות התלמידים, ומה העצה היחידה ליראת שמים?

ידוע שהמגיד מדובנא שאל את הגר"א זי"ע האיד אפטר להשפיע על הציבור תורה ויר"ש. וענה לו הגר"א במשל: אם לאחד תהיה כוס גדולה ובצידה יש כוסיות קטנות, ורוצה שיתמלאו גם הכוסיות, כל זמן שהוא לא ממלא את הכוס הגדולה, לא שייך שיתמלאו ממנה הכוסיות הקטנות. רק אם הוא ממלא את הכוס הגדולה והיא עולה על גדותיה, זה גולש וממילא נשפך גם לכוסיות הקטנות. כך כל זמן שהאדם לא מלא באהבת תורה ויראת שמים, הוא לא יכול להשפיע. אם הוא רוצה להשפיע, צריך שהוא בעצמו יהיה גדול מאד ביראת שמים ובאהבת תורה, ואז יישפך ממילא גם על אחרים. ולכן עלינו לדעת כי אין כזה דבר ללמד סתם יראת שמים ואהבת תורה, אלא צריך שהמלמד והאב עצמו יהיה מלא וגדוש ביראת שמים, ואז יוכל לשפוך גם על התלמידים תורה ויר"ש שישפיעו עליהם באמת.

את זה אמר רבנו הגר"א למגיד מדובנא, וכך היא המציאות: מי שהוא ירא שמים באמת, לומדים התלמידים ממנו. ואם הוא רק ידבר על יר"ש, והוא עצמו לא כך, לא יישפך כלום ממנו לתלמידיו! ועל כן ראשית לכל עלינו לראות לבחור בתנ"ם ובישיבות מחנכים ורמ"ם הגדושים ומלאים באהבת תורה ויר"ש, ורק כך יוכלו להשפיע על התלמידים, וזה אחד הדברים שיוכל למנוע את התלמידים לצאת לרחוב הפרוץ.

והוסיף רבנו ואמר: אמר לי פעם החזון איש, שהיה אצלו ראש ישיבה אחד ושאל אותו החזון"א למה לא אומר לתלמידים פשט? ענה אותו ראש ישיבה שהם לא נהנים מלימוד פשט, אמר לו החזון איש אם לך ה' הנאה מפשט היה גם לתלמידים הנאה, רק שאתה בעצמך גייס אין לך הנאה מלימוד פשט! כך סיפר לי החזון"א... (אחד השומעים)

אגרת לקראת חג השבועות תשס"ט

התורה יסוד הבריאה

הנה אע"פ שהדברים ידועים, מ"מ צריך תמיד להזכיר שיסוד הבריאה זה תורה, וכשיודעים כמה זה גדול, מעריכים את האושר הגדול כשיש אפשרות ללמוד תורה, ולהיות שייכות לתורה, ואשרי הזוכה להיות עמלו בתורה, והזכות הזו היא העיקר, דלכך נברא האדם, ואין זה דאדם נברא למה שנברא ורק שיש לו איזה מעלה במה שמתייגע בתורה, אלא דהעמל והיגיעה שבתורה זה עיקר הבריאה, וכל הבריאה נבראה בשבילו, ואמרו בברכות ו' ב' כל העולם לא נברא אלא בשביל זה וי"א לצוות לזה. אדם שירגיש זה, הרי לא יעזוב רגע מלימוד התורה, מלהתדבק עוד בתורה וחכמה, ועיקר חכמה זה הרי חכמת התורה, ויתמסר כל חייו לתורה. הרי עד כמה אדם צריך להיות מאושר, ובפרט כלל ישראל שנתן לנו את תורתו, והעוסקים בתורה בפרט, אם זוכים להתבונן מעט מפעם לפעם קודם הלימוד כמה אושר טמון באפשרותינו ללמוד תורה, זהו הנחת רוח להקב"ה, דלשם זה הוא ברא את העולם, ועי"ז אפשר לזכות לאושר הגדול ביותר ששייך, רק צריכים להשתדל ולהתאמץ. מצד אחד צריך לדעת שאנחנו מאושרים, ומצד שני צריך להתייגע ולא להסתפק בקלות, ע"י העמל אפשר להגיע למדרגות העליונות ביותר. ואשרינו שיש לנו את האפשרות להתמסר לעמל התורה, אשר לא כל אדם זוכה לזה.

חז"ל הקדושים גילו לנו מצוה אחת ששכרה גדול משל אחרים, וזה מצות תלמוד תורה, וזו המצוה היחידית שנתגלה עדיפות שכרה, משא"כ בשאר כל המצוות לא נתגלה. והביאור בזה הוא, דכל הטעם להעלמה זה בכדי שאדם לא יעדיף מצוות אלו על אלו, אבל ת"ת זה אחרת, דבאמת צריך להקדים קיום מצות ת"ת, שאע"פ שכל המצוות משלימים את קומת האדם, מ"מ אינם שווים לתורה, שהתורה משלימה יותר מהכל, ולכן אינה נדחית אלא כשא"א לעשות המצוה ע"י אחרים, דצריך ללמוד ע"מ לקיים, אבל בלאו הכי לא, וזה כיון שדרך התורה מגיעים לתכלית, עד כדי כך שר"א אמר בכתובות קי"א ב' שעמי הארצות אינם חיים לעתיד לבוא עד שמצא להם תקנה להדבק בת"ח להנות ת"ח מנכסיו עי"ש.

ולדאבונינו רוב האנשים, אפילו אלו שמקיימים תורה ומצוות, שוכחים שיש תפקיד חשוב, שצריך להגיע לדרגה של ואתם הדבקים, לדרגה של אור תורה מחייהו, וזה רק כשהאדם משתנה לגמרי ונהפך לאיש אחר, דאור תורה שורה עליו, ובפרט אנשים צעירים דתנן באבות פ"ד מ"כ הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש, ויכולים לקבל כל מיני דברים ולהגיע לדרגות הכי גדולות, אם רק יעמידו את צעדיהם להגיע לדרגה של אור תורה, הדבק לשכינה, וכל מה שמתאמצים יותר יש יותר סייעתא דשמיא.

והעיקר צריכים לדעת, להחשיב כל מה שיכולים להתרומם קצת, לגדול. אדם צריך להיות לו שאיפה: הלואי שיהא גדול, אבל כשאין שאיפה בודאי לא יגדל. והשאיפה צריכה להיות להבנה וידיעה במידה יותר גדולה בתורה, והמבין שע"י כך נחשבים לאדם אחר לגמרי, יגש לזה ברצינות, ולא יפסיד זמני לימוד. הרבה אנשים מבקשים רחמים שהיו רוצים ללמוד תורה כל היום ואינם יכולים, מפני טרדות שונות. אבל בחורים צעירים שלא חסר להם כלום רק צריכים לנצל הזמן, כל משהו שאפשר לנצל יכול לרומם האדם בלי סוף, ומה שיותר יחשוב לנצל הזמן יהיה מאושר בזה ובבא.

וכן א"א לזכות לתורה בלי יראת שמים, וכדי לקבל יראת שמים צריך לעמול, דכמו שצריך לעמול על תורה צריך לעמול על יראת שמים, ובמשלי (לב ד, ה) כתוב אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' וגו'. ויש שחושבים שלא צריך הבנה ועמקות גדולה ביראת ה', לפי שזה דבר פשוט, אבל בפסוק כתוב אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה - אז תבין יראת ה', דבלי זה א"א לזכות ליראת ה' בעמקות.

ובפרט בדורותינו, שהיצי"ר הוא נורא, והעוה"ז משוכלל, ומסיר את האדם מדרך הישר, ומחפש האדם את העוה"ז דחושב שזה העיקר, ושוכח שזה הטפל ויש משהו אחר שהוא העיקר. וזה מהעיקרים, שאדם ישתדל להכניס בעצמו יראת שמים, וילמוד ספרי יראה, ויעמול בתורה, דעמל התורה ויראת שמים א"א לזה בלא זה.

יתברכו כל לומדי תורה, גם יתברכו, ויצליחו לעשות רצון אבינו שבשמים.

ערב חג השבועות תשס"ט א. ל. שטיינמן

אגרת חיזוק והדרה

-חורף התשס"ג, בעקבות גזירות השלטון נגד לימוד התורה-

בידינו הדבר!

ככל שתתרבה התשוקה לתורה, כך נזכה שנוכל לקיים את התורה

בס"ד, אל קהל שומרי תורה ומצוות.

ידוע לכולם שהמצב של כלל ישראל בזמנינו, בין מצד האומות העולם, שבזמן האחרון השנאה לישראל גברה מאד בכל המדינות כמעט, וגם המצב של רוחניות של כלל ישראל, - צריך רחמים גדולים. ומה יעשה אדם וינצל, התשובה לזה היא - 'תורה', איסתכל באוריתא וברא עלמא, בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית, בלי תורה אין כלל ישראל, אין עולם, שום דבר אין.

ממילא מה שמתחזקים יותר בתורה, יש יותר כח לכלל ישראל, ויש יותר כח לעולם, ורק עי"ז אפשר להתקיים, רק עי"ז אפשר להמשיך. ורבי חיים ואלוזינר אומר שאם ח"ו יפסיקו ללמוד תורה, זמן קצר לא ילמדו תורה בכל העולם, העולם עלול להיחרב, כל הכח של כל הבריאה זה רק תורה.

וגודל כח לימוד התורה אין לשער, ומי שהוא בא לדרגת ת"ח, לא רק שהוא ניצול אלא הוא משפיע שארבעים אלף לא ינוקו, כמבואר בבעל הטורים ריש פר' דברים (עה"פ ויהי בארבעים וגו') וז"ל: אם יהיה ת"ח אחד בין מ' אלף, אין צריכין לא רומח ולא מגן, כי ת"ח מגין עליהם מאויביהם.

א"כ אנחנו צריכים להשתדל בכל הכוחות להוסיף תורה, להרבות כמה שיותר ספסלים בבית המדרש, להרבות עוד ועוד שעות של לימוד התורה, הן בכמות והן באיכות בעומק העיון, להרבות עוד מקומות תורה, עוד ישיבה, עוד תלמוד תורה, עוד חדר, כל מה ששייך, זהו קיום העולם, ובלי זה ח"ו אין לעולם קיום.

וזבה התשובה נגד כל הצרות, גם נגד שונאי הדת - אשר עושים עצמם כמגיני יושר, אבל מושחתים בכל מדות הכי מגוונות. וגם נגד שונאי ישראל התשובה היא 'תורה', מה שיותר ללמוד תורה, זהו המגן הכי גדול.

ומי שבעצמו אין לו אפשרות ללמוד, יראה להחזיק אחרים הלומדים. ואפילו מי שלומד צריך גם להחזיק תורה, כמו שאמרו בירושלמי סוטה הובא ברמב"ן פ' כי תבוא (פכ"ז פסוק כ"ו) למד ולימד ושמר ועשה והי' סיפק בידו להחזיק ולא החזיק, הרי זה בכלל ארור, ה' ישמרנו, א"כ אין להעלות על הדעת להנצל בלי זה.

עוד עומדים עלינו שונאי הדת האומרים 'פן ירבה', אם במיעוט הקמח, ואם בגזירות למעט האפשרות להיות תורתו אומנותו. והרי בידינו הוא, וכמו שמצינו בעירובין דף נ"ז ע"א, אמר רבי יוחנן כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אושעיא היינו יושבין ארבעה ארבעה באמה, כ"כ תשוקה הי' להם ללימוד התורה עד שארבעה אנשים היו נדחקים ויושבים באמה אחת. ובהמשך מביאה הגמ', אמר רבי כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמעון [שה' הי' בדור או שנים קודם] היינו יושבין ששה ששה באמה. חז"ל מדגישים לנו בזה את הירידת הדורות שהיתה אז, דבעצם כל זה הוא נס, כמו שביאר שם המהרש"א שלא יתכן במציאות כזה דבר בלי שהי' נס. וא"כ נמצא שעייז שנחלש קצת החביבות והתשוקה לתורה, נתמעט בגודל הנס, וככל שהיתה תשוקה יותר גדולה לתורה היה הנס יותר גדול, שיכנסו אפי' ששה באמה.

ובדורינו אין לנו מושג בדברים כאלה, ולא שייך אצלנו כאלה נסים, אבל מה שעלינו לדעת, כי אף שאנחנו לא יכולים בשום אופן להגיע למדרגות כאלה, אבל **ככל שהשאיפה שלנו תהי' יותר לעלות בתורה, והתשוקה שלנו לתורה תתרבה, אז גם אם לא יהי' נסים כאלה, אבל לכל הפחות נזכה לכך שנוכל לקיים את התורה.**

ומה שכלל ישראל יתעלה יותר, ותהי' תשוקה יותר גדולה, הקב"ה יעזור שלא יוכלו שום דבר להזיק לבני תורה, וכלל ישראל יוכל להמשיך, עד שהקב"ה יערה עלינו רוח ממרום שנוכה לגאולה האמתית. אבל עד אז עלינו לעבוד קשה שכלל ישראל יהיו בתשוקה כזו גדולה, להוסיף עוד תורה ועוד תורה, להרבות חיילים לתורה בכל המובנים, ובכך נזכה שיוכלו להתקיים.

ובודאי ידוע מה שחז"ל אמרו במכות דף כ"ד א', שבא חבקוק והעמידן על אחת - וצדיק באמונתו יחיה. בלי אמונה אין כלום. ובאמונה צריך מאד להתחזק, כמו שאמרו חז"ל אין אדם נוקף אצבעו מלמטה א"כ מכריזין עליו מלמעלה, **אין שום דבר בעולם בלי השגחת הקב"ה, ודבר זה צריך חיזוק מאד.** ויש שחושבין - מה אני צריך לחזק את עצמי, הרי אני מאמין, ושייך לחוג של שומרי תורה ומצוות. כי אם רוצה לראות מדרגתו באמונה, יראה בזמן שיש מתחרה נגדו, כי אז יהפוך עולמות לנצח, ויראה עד כמה אמונתו, ויראה שצריך מאד חיזוק באמונה.

גם הרי החלק שבין אדם לחבירו הוא מעיקרי התורה, וכמו שאמר הלל לאותו אדם שבקש למדני כל התורה כולה על רגל א', ותשובתו היתה כל דעלך סני לחברך לא תעביד, הרי שזה מעיקרי היהדות. ומאד צריך להתחזק בזה, כי **אם יש ריב בין איש לרעהו לא מועיל כלום, וכמש"כ ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי, וצריך מאד מאד להתחזק בזה, ולברוח ממחלוקת בכל כחו.**

והנה מלבד כל מה שצריך חיזוק בדברים כלליים, כדאי גם להתחזק בדברים אשר באופן יחסי הם קלים, ועולים לרצון לפני אדון כל הארץ מלכנו ובוראינו ית"ש, והוא אמירת אמן וכן איש"ר, ותפלה בציבור, ולהיות נוהר מלדבר דברים בטלים בבהכ"ס ובהמ"ד. ובזכות התורה, והאמונה, ואהבת רעים בדיבור ובמעשים, וכל הדברים האלה, נזכה כולנו להגאל גאולת עולמים ב"ב א. ס. ז' אדר שני תשס"ג לפ"ק א. ל. שטיינמן

אגרות לרגל המצב

העצה באחרית הימים – רק ע"י ריבוי תורה ויר"ש ועשיית חסד

אל אחב"י בכל מקומות מושבותיהם ה' עליהם יחיו, לרגלי המצב של היום. הנה זמנינו הוא נקרא אחרית הימים, ואנו רואים שכל מה שנאמר בגמ' ומדרשים על הזמן הזה שנקרא עקבתא דמשיחא - נתקיים הכל ממש.

והנה אנו רואים שהאומות העולם, כמעט בכל המדינות, הוסיפו להתנהג מאד בשנאה לישראל. והעצה לזה הוא רק על ידי הרבות תורה ויראת שמים ועשיית חסד, כמבואר בחז"ל, ודוקא כולם. לכן, מי שבעצמו אין לו אפשרות ללמוד, דאז כל זכותו הוא רק ע"י תמיכה לתורה, ואפילו מי שלומד מ"מ צריך גם להחזיק, כמו שאמרינו בירושלמי סוטה הובא ברמב"ן פ' כי תבוא פרק כ"ז פסוק כ למד ולימד ושמר ועשה והיה סיפק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור, ה' ישמרנו, א"כ אין להעלות על הדעת להנצל בלי זה. והנה יש אנשים שמתעלמים, ולא רוצים לראות איך אש השנאה גדל והולך, וחושבים שלוי עלי נפשי, בפרט מי שברכו השי"ת בעושר בוטח בעשרו. אבל גם אנשים באירופה [-לפני מלחמה"ע] חשבו ככה, ומה היה סופם - עשרם לא עזר להם כלום. לכן **נחוס על נפשנו, ונתקרב לתורת השי"ת ולמצוותיו**, וגם לתמוך במוסדות תורה וחסד, ויש לקוות שעייז שיתקרבו להשי"ת יחוס על שארית עמו, ויהי"ר שנוכה בקרוב להגאל ולראות בבנין אריאל א"ס.

יראה כל אחד לחנך בניו רק לתורה, בלי לערב לימודים אחרים

בס"ד, הנה ידוע מאמר חז"ל מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, יעסוק בתורה ובגמ"ח, וכבר כתב הח"ח שכיון שחז"ל אמרו רק עצה זאת א"א בשום אופן שיועיל דבר אחר. ולדאבונינו אנו רואים שעל זה כל כובד המשקל של השטן, להפריע ללימוד התורה. והיות שעיקר הכל היא תורתנו הקדושה, אז כח היצר הוא להחליש לימוד התורה. ובכל הדורות **עיקר מלחמת היצר היא להחליש כח התורה.**

גם היות שעיקר כח התורה היא תורה שבע"פ, כי עיקר מה שנאמר על עמל התורה היא על תורה שבע"פ, וכדאיתא במדרש תנחומא (ריש פר' נח) וז"ל: לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וכו', וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול וכו', 'ראו אור גדול' אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול, שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר בטמא ובטהור, ולעתיד לבא 'ואוהביו כצאת השמש בגבורותיו', ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית וכו' על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות וכו', לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו וכו', ע"כ.

וזהו שנשאר לנו לפליטה, השי"ס והפוסקים, שכדי להגיע להלכה, לדעת איך יתנהגו ומה יעשה ישראל כל חייהם, הוא עפ"י זה, ומה שזינחו יותר אז תשכח תורה ח"ו וכלל ישראל לא יהי', על כן בכל מיני תכסיסים הוא בא.

וכידוע איתא בדרך עץ חיים מבעל המסלת ישרים החסיד רמח"ל, שכשהיתה הגזרה בשנת ת"ח השביע החסיד המקובל הגדול הרב רבי שמשון אוסטרופאליר את הס"מ ושאל למה אתה מקטר על ישראל יותר מכל האומות, ואמר יתבטלו שלשה דברים ואחזור מקטרוגי, ואלו הן, שבת ומילה ותורה, והשיב לו הרב החסיד הנ"ל יאבדו כהנה וכהנה ואל יתבטל אות אחת ח"ו מן התורה. לכן **יסוד כלל ישראל הוא תורה - בכל עמקותה ויפ"י!** ואם גם עם הארץ הוא יהודי, הכל מפני שהוא תומך בת"ח, ויש סיכויים שתולדותיו יהיו שייכים לתורה, ואנשים לא מבינים כי מה שהקב"ה נותן להם לחיות, מפני שיש לצפות שלבניהם יהי' שייכות לתורה, לכן כל אב שמונע בנו מללמוד תורה, ורוצה לצאת ידי חובתו במשהו, ידע שבנפשו הוא.

ואע"פ שלכאורה לא נראה כן, ואדרבה דרך רשעים צלחה, וכן כל מי שפחות עוסק בתורה מצליח יותר, אבל האמת יתגלה - או בעולם הבא, או בימינו כשיגלה הקב"ה אורו במהרה בימינו, וכל אחד יתבייש - למה לא ניצל חייו וחיי בניו למה שהוא האור האמיתי, לכן יראה לחנך בניו רק לתורה, בלי לערב לימודים אחרים, ויראו נחת בזה ובעתיד בחיי הנצח, ובדאי השי"ת לא יקפח פרנסתו מחמת שעושה התורה לעיקר בחיים, וכמו שכי' החפץ חיים (בפ"ה דשמירת הלשון הנקרא שער התורה) דבדאי השי"ת לא יקפח פרנסתו בשביל שלומד תורה. וכל מי שיעשה כמצווה עלינו, הקב"ה יערה עליו רוח טהרה ויזכה ברוחניות וגשמיות, ויהי' מבין אלה אשר נאמר עליהם כל הנבואות שנתנבאו הנביאים, ויהי' שיקוים בנו בקרוב.

הזכיה לחדש חידושי תורה

ביאור גודל ענינם של החידושים שהאדם מחדש ע"י עמלו בתורה

כתב הנפש החיים [שער ד' פרק י"ב] וזה לשונו: וכל שכן חידושים אמיתיים דאורייתא המתחדשים על ידי האדם, אין ערך לגודל נוראות נפלאות עניינם ופעולתם למעלה, שכל מילה ומילה פרטית המתחדשת מפי האדם, קודשא בריך הוא נשיק לה ומעטר לה, ונבנה ממנה עולם חדש בפני עצמו, והן הן השמים החדשים והארץ החדשה שאמר הכתוב. עכ"ד.

ובכתר ראש [אות מ"ח] כתוב על הגר"ח מוולוז'ין שאמר, שכל תפילתו מעודו היה נותן עבור דין אחד מחודש מהגמרא. הוא היה מוכן לתת את כל זכויות התפילות שלו, מכל ימי חייו, עבור דין אחד מחודש מהגמרא.

וביאור הענין הגדול שיש בחידושי תורה המתחדשים על ידי האדם, עד שאין ערך לגודל נוראות נפלאות עניינם ופעולתם למעלה. כי הנה ידוע שבמתן תורה נתן הקב"ה את התורה לכלל ישראל, וכל זמן שהתורה היתה בשמים לא בא הענין לתכליתו, שהתכלית של התורה היא שתד לעולם הזה, לבני אדם, לתלמידי חכמים שיעסקו בה. התורה היתה כבר קודם לבריאת העולם אלפיים שנה, אבל זה לא עיקר התכלית. התכלית השלימה של התורה זה שתד לעולם הזה, לבני אדם בעלי בחירה, שהם ילמדו ויעסקו בה.

אם כן, כשהאדם עוסק בתורה, יגיע ועמל בה, ובעמלה של תורה זוכה לחדש חידושי תורה, הרי **חידושי תורה אלו הם הם תורת השם אשר מתגלה זה עתה**, שכל זמן שלא נתחדש החידוש הזה הרי עדיין היה בשמים, ועדיין לא הגיע לתכלית, התכלית הוא שהתורה תרד מהשמים לארץ, ו**כעת שהאדם חידש החידוש זה בבחינת מתן תורה**, שיורד חידוש זה לראשונה כאן בעולם.

אין זה ח"ו תורה חדשה, אבל מה שאפשר ללמוד על ידי י"ג מידות שהתורה נדרשת בהם או על ידי סברא, אם כן הדבר נמצא כבר בתורה, וכמו שאמרנו בירושלמי פאה [פ"ב ה"ד] כל מה שתלמיד ותיק עתיד לדרוש לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני, הכל רמז בתורה, רק שעדיין לא נתגלה כאן בעולם, ועדיין לא ירד למטה לארץ לבני אדם, אנשים לא ידעו את החידוש הזה, ועכשיו החידוש שנוסף בעולם, שלא היה קודם, זה מעין מתן תורה קטן. והקב"ה נשיק לה ומעטר לה, השמחה להקב"ה כל כך גדולה, שהגיע עוד תורה לעולם כאן. ומשום כך על ידי לימוד התורה האדם זוכה ליטע שמים חדשים וארץ חדשה, שבזכות עמלו ויגיעו בתורה הוריד על ידו הקב"ה חידושי תורה אשר לא נתגלה עדנה כאן בעולם, וזה כעין מתן תורה. יתרו זכה שנכתבה פרשה בתורה על ידו, זה פרשה שהיתה צריכה לחיות, רק יתרו זכה שעל ידו נודע הדבר לכלל ישראל, ואי אפשר לשער הזכות שלו. וכמו כן **כל תלמיד חכם שזוכה לחדש דבר חדש שלא נודע לפניו, הרי זכותו ושכרו לאין ערוך הוא.** (עזי ומגני עמי קע"א)

בזכות כתיבת חידושי' זוכה להנות אחרים מפרי עמלו

כתב רבנו: הנה מלבד מה שכתוב בספר חסידים [אות תק"ל] דכל מי שגילה לו הקב"ה דבר ויכול לכתוב ואינו כותבו, הרי גוזל מי שגילה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, - גם המריצו רבותינו מאד שכל א' יכתוב הערותיו, וזה יגרום לו להוסיף אומץ בלמודו, וכשעושה כן אז זוכה ג"כ לזכות לאחרים מפרי עמלו. (פרי חיים קע"ו) ויש להביא כאן מה שסיפר רבנו בהזדמנות אחרת, כי פ"א ראה מרן החזון איש ז"ל ספר שא' הוציא, והתפעל שאי"ז לפי כשרונותיו, ואמר על כך שמהשמים סייעו אותו על זה.

אין לסמוך על הזכרון

שח רבנו, שאמר לו הגאון ר' שמחה זליג ריגר מבריסק זצ"ל כי בצעירותו היה לו זכרון טוב, ולא ראה צורך לכתוב מה שנתחדש לו, כי סמך על הזכרון, אך אחר כך כשהגיע לגיל שישים והתחיל לשכוח, הבין כמה ההפסד גדול מזה שלא כתב. והוסיף רבנו וציין מדברי המהרי"ט, קידושין דף כ"ז, שכתב היו לי דברים בסוגיא זו ושכחתיים, ולכאוי' לאיזה תועלת כתב כן, אך י"ל שבא לעורר שלא לסמוך על הזכרון, אלא לראות לחזור על הדברים או לכתוב מה שנתחדש. (פרי חיים קע"ו)

ברכה לחידושי תורה

לפני מספר שנים, כשגאון אחד פתח ישיבה חדשה ובא לקבל ברכת רבנו שליט"א, אמר לו רבנו, האתה מבקש ממני ברכה, אני צריך לבקש ממך ברכה, שהרי אתה מקים עולה של תורה ואין ערוך למעלתך. ושאלו, מה רבנו רוצה שאברכו. אמר לו ב' ענינים, והראשון היה שיזכה לחדש עוד בתורה. (כ"ית)

מה היה שכר תלמידו של רבי פרידא

בגמ' עירובין נ"ד ב' מסופר על רבי פרידא שלימד לתלמידו כל דבר ארבע מאות פעמים, ופעם אחת לא היה התלמיד מרוכז וחזר לו רבי פרידא עוד ארבע מאות פעמים נוספות, נפקא בת קול ושאלה לרב פרידא אי ניחא ליה דליספו לך ארבע מאה שני או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי, אמר דניזכו אנא ודרי לעלמא דאתי, אמר להן הקב"ה תנו לו זו וזו. הנה הגמ' מתפעלת מגדלות של רבי פרידא, שחזר לתלמידו שמונה מאות פעמים על דבר אחד, ושכרו היה שנוספו לו ארבע מאות שנות חיים וזכו כל בני דורו לעולם הבא. ובאמת יש להתבונן על כח הרצון של אותו תלמיד, שישב לשמוע מרבו כל דבר ארבע מאות פעם, וכשעדיין לא הבין חזר שוב עוד ארבע מאות פעמים, והנה בגמ' לא מסופר על שכרו. וי"ל, דהנה התלמיד בכח התמדתו זכה לאחר שמונה מאות פעמים להשכיל ולהבין דברי התורה הקדושה, וכיון שכן אין צורך לפרש שכרו, דהרי שכרו של העמל בתורה גדול עשרת מונים מארבע מאות שנות חיים, ומה שיצאתה בת קול לר' פרידא הוא על החלק של התמסרותו לתלמידו, אך על החלק של לימוד התורה ועמלה, על החלק של תוספת הבנה בתורה הקד', לא שייך שכר בעולם הזה כלל.

ישרות בלימוד

שח רבנו: החזו"א התבטא פעם על ראש ישיבה מסוים, אם יש לו סברא עקומה, הרי כך כשלעצמו הוא לא הי' אומר אותה, אבל היות ויש איזה 'שטיקעל' רמב"ם שהוא לא זכה להבינו, הריהו מכניס את הסברא העקומה ברמב"ם... כך התבטא פעם החזו"א. אם יש לך רשב"א קשה, עדיף שתשאיר אותו קשה, ומה הענין לומר בו פירוש קשה. ישנם ראשי ישיבות שמחפשים תמיד את הקטעים הקשים שיש בראשונים, ועל זה הם מדברים, ועל הדברים המובנים בראשונים הם לא מדברים.

פעם בקש יהודי ברכה מרעק"א, ואמר לרע"א "אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך", וכשהרגיש שנכשל מיד תיקן את עצמו ואמר שהתכוין לומר שאפילו זה שמחזיק את עצמו להדיוט אל תהי ברכתו קלה בעיניך. אמר לו רע"א, "מאך מיר פאר א הדיוט, דער עיקר זאג נישט קיין קרומע פשט אין דברי חז"ל." [= עדיף לי שתעשה אותי להדיוט ואל תפרש פשטים עקומים בחז"ל].

ובדומה לזה אמר החפץ חיים על הפירוש הרווח בעולם, כי בנות צלפחד באו לפני משה רבינו בטענות, ומשה רבינו נרעש, אמר לו הקב"ה כן בנות צלפחד דוברות [כלומר זהו סגנון דיבור], התבטא על זה הח"ח: האם זה הפשט בפסוק? (כ"ת)

הנהגות בעניני הדפסת ספרים

"והראוני..."

אמר רבנו: החזון איש סבר שאם מראים לו מראה מקום אי"צ להזכירו בשם אמרו, וגם לא להזכיר שהראהו לזה, מאחר שכעת גם הוא ראה את הדבר בספר. אולם בחי' מרן הגרי"ז מצינו שמיעט מלהביא אחרונים אבל במקומות שכבר הביא כתב והראוני, והוא מטעם שלא יחשבו שמעצמו הוא בקי בספרים אלו. [אי"ה, גם בכל ספרי רבנו מדקדק מאוד בכל הערה או איזה ציון ששמע מאחרים לציין הדבר במפורש]. (אעלה בתמר עמ' כו)

רמז לשם אשתו

כשעמד רבנו להוציא לאור את ספרו הראשון, היה בדעתו לרמוז שמו במלה 'איל', אבל בימים ההם סיפרה לו הרבנית ע"ה לפי תומה שמחבר אחד רמז שם אשתו בשם ספרו, לכן הוסיף רבנו וקרא את שם הספר אילת, לרמוז גם השם תמר, שמה של הרבנית הצדקנית ע"ה. (מאחורי הפרגוד)

זהירות בכבוד התורה

כשעמד רבנו שליט"א להדפיס את ספרו על ב"ק והיה בו מערכה גדולה שמביא בה הרבה ראיות כנגד יסוד הגרי"ז, החליט שאי"ז כבוד התורה לכתוב באופן כזה, ולכן הסיר את רוב ההשגות, וגם מה שנשאר, חילקם בתוך הספר לכמה קטעים נפרדים. וכע"ז היה כשהדפיס את הספר על זבחים שהיה לו מערכה על דין לשמה ודלא כהגרי"ז ונהג ג"כ כנ"ל. (מאחורי הפרגוד עמ' 381)

קבלת סיוע להדפסת ספרים

שח רבנו: מרן ז"ל לא לקח כסף מאחרים להדפסת ספרי החזון איש, ורק כשלפעמים נתנו לו כסף כנגד כמה ספרים לקח על מנת לחלק ספרים אחרים בשיווי זה לבחורי ישיבה. ופעם קיבלתי ממנו ספר חזון איש על מקואות, ואמר שאיני צריך לשלם כי כבר שילמו לו על זה. [אי"ה, גם מנהג רבנו בספריו כך הוא, שמדפיס כל ספרי אילת השחר מממונו ואינו לוקח משל אחרים, ואומר שרוצה את זכות המצוה בשבילו. ואכמ"ל] (אעלה בתמר עמ' פ)

אני מתחיל הכל מאל"ף...

פעם שמע רבנו שמשוחחים בדבר החשיבות וגודל התועלת שבספריו אילת השחר [שכידוע התבטא עליהם מרן הסטייפלער זי"ע שהם בבחינת "פני יהושע" של דורנו, והעיד על עצמו שלומדם ומעיין בהם מרישא ועד גמירא = "פון טאבל צו טאבל".] ושמענו מבני משפחת הגאון הגדול רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל, שכשקנו ספרים לבנו בעת שנעשה בר מצוה ביקש שיקנו עבורו את ספרי אילת השחר, כי ההוגה בהם זוכה לחינוך בדרך הלימוד], ואמרו לו שכתובים שם הרבה דברים יסודיים בסוגיא, שהוא נתן דעתו עליהם וכתב אותם בספרו והאחרונים לא מדברים בזה כלל. הגיב רבנו ואמר: הם בגדלותם עברו על כל הסוגיות האלו ופשוט היה להם, הכל היה מונח אצלם בקופסא ולא היה להם קשה כלל, אבל אני מתחיל הכל מאל"ף... (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 158)

הוספה בלימוד או עריכת החידושים לדפוס

באחד הימים הגיע אחד מזקני הרבנים בחו"ל לביקור בבית רבנו, ושטח שאלתו, האם עדיף שילמד עוד מסכתות שעדיין לא הספיק ללמודם כראוי, או שיערוך את כתביו לדפוס, ואמר לו רבנו שמכיון שבספריו יש זיכוי הרבים עדיף שיעסוק בזה.

אמנם כשג"א מחשובי ראשי הישיבות זצ"ל חלה ל"ע, ושאל את רבנו האם יעסוק מעתה בעריכת חידושי לדפוס או שימשיך לעמול כפי כחו בהרבצת תורה לתלמידי הישיבה [והתבטא אותו גאון ששואל דוקא את רבנו כי הרי הוא גם ראש ישיבה וגם מחבר ספרים ויבין היטב את שאלתו], אמר לו דהרי הלימוד עם התלמידים ודאי יועיל להם, והספרים ה"ז ספק אם יעיינו בהם כראוי ויפיקו מהם תועלת גדולה כ"כ כמו בלימודו עתה עם התלמידים, ועל כן אין ספק מוציא מידי ודאי ושימשיך ללמד בישיבה. (כ"ת)

"לענ"ד נראה..."

אמר רבנו שליט"א: החזון איש לא כתב אף פעם בספרו 'לעניות דעתי נראה' וכדו', כי לא החשיב את דעתו, רק כתב מה שנראה לו. [אי"ה, וכן נוהג רבנו בספרו].

צע"ג או צע"ק

נשאל רבנו פעם אמאי על קושיותיו מרבה להשאר בצע"ק, ואינו כותב צע"ג וכדו', ואמר: הגרע"א זצ"ל שאל קושיא עצומה שגם דורות אח"כ יקשה עליהם ליישב אותה, אבל אני שואל קושיא ויבוא למדן גדול יותר ויישב אותה, ומה שייך לכתוב על זה צע"ג...

שהחיינו בהוצאת ספר

בהדפסת ספריו אין רבנו נוהג לברך על כך שהחיינו, וביאר טעמו כי ההנאה בכך היא רוחנית ועל הנאה רוחנית אין מברכים שהחיינו. ופעם נוכח רבנו במסיבה שעשו לכבוד הוצאת ספרו של חכ"א, ואמר לו רבנו שלא לברך שהחיינו אלא אם יהי' שם פרי חדש, ולהכריז שמברך ברכה זו על הפרי, שלא יצא תקלה מזה.

השתדלות וטרחת החזון איש בהדפסת ספריו

שח רבנו: מרן החזון איש ז"ל היה נוהג להעלות על הכתב את כל מה שהיה מחדש בסדר לימודו, ואח"כ היה מסדר הכל להדפיס בטפריו, ועל ידי זה זכינו לאור הגדול של ספרי חזון איש בכל מקצועות התורה, והוא דבר גדול מאד להדפיס הכל בחיים. והוסיף רבנו ואמר, דבאמת היו הרבה תלמידי חכמים מופלגים מאד, מגדולי עולם ממש, שכתבו הרבה חידושים ופסקים והלכות, אלא שלא טרחו להשתדל בהדפסת הכתבים שלהם, ולבסוף לא יצא מזה לצבור שום דבר, ולא נשאר תועלת לכלל מזה, אבל מרן ז"ל טרח ודאג שידיסו הכל, ועי"ז זכינו לכל ספריו שיש עמנו. והאריך רבנו שזכות גדולה היא זו להדפיס החידושים שיש, ואין להניח הכתבים לאחר מיתתו, כי מי יודע מה יהיה אח"כ, ולבסוף יכול להיות שלא יצא מזה כלום. (אעלה בתמר עמ' נז)

תורה בטהרה

בהיות רבנו שליט"א בארגנטינה, שאלו אותו ראשי מוסדות החינוך דשם האם כדאי וראוי להקים מוסדות שישולבו בהם לימוד התורה יחד עם לימודי מקצועות, כדי למשוך בצורה זו גם את אלה הרחוקים מתורה ומצוות, שאינם מגיעים לישיבות, ולכאלה מקומות הם יבואו.

וענה להם רבנו בתשובה נחרצת: יש כאלה שניסו את זה, והעובדה היא שלא יצא מהם כלום... התפקיד שלנו זה רק תורה, לחנך על טהרת הקודש, ליסד ישיבות רק על טהרת הקודש, מדברים אחרים לא יצא כלום. משיטות אחרות, מלבד שאין לעשות כך, לא יצא כלום. אנחנו עושים רק כרצון ה', ומחנכים לתורה בטהרה בלבד, ומה שייצא ייצא. אנחנו עושים רק את המוטל עלינו. התורה ניתנה בסיני בטהרה, וכך עלינו למוסרה לדורות הבאים, והמאור שבה יחזירם למוטב.

וכך הכריז רבנו שליט"א בשיחתו בהיכל ישיבת ליקווד, מבצר התורה הגדול של אמריקה: התורה חייבת להשמר ולהשאר בטהרה... שימרו על התורה בטהרה לכל תגע בה יד זרה, אל תערבו בה לימודים אחרים. אל תתנו שתגע בו יד זרה.

ובת"ת עטרת יוסף שבמקסיקו סיטי קרא רבנו אל הנאספים: במשך כל הדורות ניסה עשוי להכחיד את יעקב. בשואה נכחד החלק הארי של כלל ישראל. ההשכלה עשתה שמות בכרם בית ישראל. ההתבוללות והחיים המודרניים גזרו חלקים שלמים מעם ישראל. רק מחנה קטן נשאר לפליטה. מחנה בני התורה. והמחנה הזה, אחוז קטן ביותר מכלל ישראל, טעון שמירה מעולה... בכס תלוי עתידו של כלל ישראל, אתם המחנה הנשאר לפליטה, אנחנו חייבים להגדיל את המחנה הזה לשומרו בטהרה.

משא רבנו שליט"א לאנשי אחת הקהילות

לחזקם לשלוח את ילדיהם לישיבות קדושות ולא לישיבות תיכוניות

כ"ד אייר תשע"ב

מורי ורבותי, אתם יודעים שהקב"ה ברא את העולם. כתוב בראשית ברא אלקים את השמים והארץ, ואומר רש"י על המקום בשביל התורה שנקראה ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית. זאת אומרת: כל התכלית של הבריאה זה רק תורה וכלל ישראל. ואחר כך בשעת מתן תורה, כתוב בגמרא שאמר הקב"ה אם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, כך כתוב. זאת אומרת שכל הבריאה כולה זה רק בשביל תורה.

ובאמת רואים שכל הדורות הראשונים עד מתן תורה, הדורות שלא היה בהם עדיין תורה, היו מאד לא בסדר. קודם כל בדור השלישי של הבריאה, אדם שת אנוש, אנוש היה הדור השלישי, ובדור הזה כבר התחילו לעבוד עבודה זרה, תיכף ומיד! דור שלישי, התחילו כבר לחשוב ענין של עבודה זרה. ובא הים והציף את שליש העולם, שליש העולם! היום העולם הוא לא כל כך גדול, והיבשה היא החלק הכי קטן של העולם, אנשים לא גרים בים, אנשים גרים ביבשה, והיבשה התקטנה בשליש, למה, בגלל שהיה חטא עבודה זרה. וכן כל הדורות אח"כ, עד שהביא מבול שהציף את כל העולם כולו, יש מחלוקת אם גם בארץ ישראל היה מבול או לא, אבל שאר כל העולם הציף, אדם, בהמות, חיות, וגם הרבה דוממים, הכל הציף, למה, כי לא התנהגו כמו שהקב"ה רוצה.

ואחרי המבול יכולים לחשוב שכבר היה בסדר, לא! גם אחרי המבול היה סדום ועמורה אדמה וצבויים, וכתוב ביחזקאל זאת היתה חטאת סדום... יד עני ואביון לא החזיקה, יד עני ואביון לא החזיקה! זה היה החטא של סדום, ובשביל זה הפך הקב"ה את סדום, כך אומר יחזקאל הנביא. רואים שכל הדורות לא היו בסדר.

עד שבא אברהם אבינו ועשה מהפכה, קודם כל נגד האלילים, כל הגעטשעס - הפסלים שהיו, כל העולם היה מלא עם פסלים, ונמרוד שהיה המלך במדינה ההיא, ציוה לזרוק את אברהם אבינו לתוך כבשן האש. והכבשן היה כל כך בוער, שאפילו האנשים שרצו להכניס אותו, נשרפו, אפילו שלא נכנסו בתוך הכבשן, ואברהם אבינו - הקב"ה עשה לו נס שנשאר חי, ולמה היה הנס, מפני שהוא מסר את עצמו בשביל הקב"ה, ואפילו שנמרוד הרשע גזר לשים אותו בכבשן האש, הקב"ה הציל את אברהם אבינו. אבל העיקר - הוא היה השיא של חסד, לעומת סדום שיד עני ואביון לא החזיקה, אברהם אבינו להיפך, הוא לא יכול לחיות בלי חסד. ועם זה שהיה אחרי שנימול, אדם בן תשעים ותשע שנה מל את עצמו, ועכשיו יום שלישי למילתו, הקב"ה לא רצה להטריח אותו עם אורחים, אבל הוא לא יכול לסבול בלי חסד, הוא ממתין ומצפה בפתח האהל כחום היום אולי יבואו אורחים, עד שהוצרך הקב"ה לברוא מלאכים בצורה של בני אדם, בצורה של ערבים, כדי להשקיט את רוחו של אברהם אבינו, כי הוא לא יכול, זה החיים שלו - חסד, כל החיים שלו חסד.

ההיפך ממה שכל הדורות היו, להיפך מחסד, סדום יד עני ואביון לא החזיקה, וכן דור המבול לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, וכל הדברים הגרועים, אברהם אבינו דוקא היה הפוך, השיא של חסד, השיא של יושר. לא יכולים לתאר את הגדלות של אברהם אבינו, אי אפשר לתאר! לכן הקב"ה עשה בשבילו הצלה, שאפילו שזרקו אותו לכבשן האש - שיחיה, כי ממנו יצא כלל ישראל, ממנו יצא תורה, אברהם אבינו הוא כבר הקדמה כדי שיבואו למצב של תורה, צריך להיות "אברהם אבינו" שיתחיל עם חסד, בלי חסד אי אפשר שום דבר, רק התחיל עם חסד כדי לבוא אחר כך למצב של תורה. וכך יצחק, ויעקב, והשבטים, היו כל מיני סיבות עד שהקב"ה גלגל ויצאו ממצרים, ועכשיו יש כבר תורה.

וכתוב ברש"י שכל החניות שחנו ישראל במדבר היו עם ריב, עד שבאו למדבר סיני שנאמר ויחן ישראל נגד ההר, אומרים חז"ל כולם בדעה אחת. אתם יודעים מה זה שכולם בדעה אחת, הרי עיר שיש בה רק חמישים אנשים, ואפילו פחות, כבר יש ריב, זה אומר כך וזה אומר כך, וכאן היו הרבה מאד. כמו שראיתי במקום אחד שהחפץ חיים משער שהיו בערך חמש מיליון אנשים! בסך הכל אנשים ונשים, ובתורה כתוב רק את האנשים מבני עשרים ועד ששים, אבל היו גם עד עשרים וכן מששים ומעלה, וגם נשים, וערב רב, הכל ביחד בערך חמש מיליון. עכ"פ כל כך הרבה אנשים שהיו "כאיש אחד" ולא יריבו, זה נס שלא כדרך הטבע. אבל כדי שיהיה תורה אי אפשר אחרת, אי אפשר שיהיה תורה אם יהיו אנשים במחלוקת וכו', [ובאמת היה אחר כך קורח שעשה מחלוקת, וכל עדתו לא נשאר מהם זכר, חוץ מהבנים שלו שעשו תשובה וניצלו].

עכ"פ התכלית של הבריאה היא - תורה! וכל זמן שלא היה תורה היה כל מיני דברים לא טובים, עד שבא אברהם אבינו, ומאברהם התחיל כבר ניצוץ שמתחיל להיות תורה, אברהם ואח"כ יצחק ויעקב ויוסף ושאר השבטים, אבל בלי תורה העולם לא יכול להתקיים.

וזה היה חסד גדול עשרים וששה דורות שהיו עד מתן תורה, וכתוב שזה היה בזכות חסד, זאת אומרת בגלל שציפו למתן תורה, אבל בלי תורה אין עולם! אי"כ התכלית של העולם, צריך לדעת, זה תורה.

והיום הלא אומרים שיש שמונה מיליארדים אנשים בעולם, ומה הם כולם, רוצחים, גנבים, אנשים בלי שכל.. זה הכל נמצא, אבל מי התכלית של העולם, וכי הקב"ה ברא את העולם בשביל הרוצחים האלה, בשביל הרשעים האלה? רק בשביל אנשים צדיקים, לומדי תורה, אנשים שלומדים את התורה ומקיימים את התורה, זה התכלית של הבריאה.

והקב"ה מסתפק במועט, אפילו שכנגד השמונה מיליארד אנשים יש רק קצת תורה, דבר ראשון רק יהודים לומדים תורה, ויהודים גם כן הרי לא זכינו שכל כלל ישראל ילמדו תורה, אבל ברוך השם יש חלק לומדי תורה, ומקיימים את התורה, והקב"ה מסתפק במועט זה. בתנא דבי אליהו כתוב שהקב"ה שמח בחלקו, ושאלו את הגאון מוילנא מה הפשט: תינח בן אדם שמח בחלקו, היינו על אף שאין לו כל כך פרנסה גדולה, בכל זאת הוא שמח בחלקו, אבל אצל הקב"ה מה שייך שמח בחלקו? אמר הגאון כך, פעם היו המון צדיקים, צדיקים גדולים מאד, היום זה פחות ופחות, והקב"ה שמח בחלקו. אבל מעט צדיקים צריך, בלי כלום - אי אפשר, ומה זה צדיקים - תורה!! בלי תורה אין צדיקים, אין שום דבר, רק תורה!

אם כן, בן אדם צריך לדעת, אם הוא רוצה להמשיך את הדורות, צריך להמשיך רק בתורה, בלי תורה אין המשך חס ושלוש, המדינות שאין בהם תורה, או ואבוי, הדורות נטמעים עם גויים, רחמנא ליצול, ורק תורה שומרת, ובה אנחנו צריכים מאד להתחזק.

ראיתי בשם החפץ חיים שאומר כך, בן אדם משקיע הרבה שנים מהחיים שלו כדי להשיג אומנות או משרה, ולמה הוא עושה את זה כ"כ הרבה שנים, כי הוא רוצה להתפרנס לכל החיים. וכמה חי בן אדם, שבעים שמונים תשעים, מאה! מי יש כבר שחי מאה שנה, אולי אחד או שנים שלש, מי חי כל כך הרבה, וזה הכל. ובשביל זה צריך לתת הרבה שנים כדי לחיות, ובלי זה אי אפשר.

אם כן כמה צריך לעשות בשביל נצח! הרי בן אדם לא צריך לחיות רק מאה שנה, אלא צריך לחיות חיי נצח! החיים של בן אדם הם לא כאן בעולם, אלא בן אדם צריך להגיע לחיי הנצח, וכדי לחיות נצח צריך כל החיים לעבוד ולעשות בשביל ליצור חיי נצח, ומה זה חיי נצח - תורה ומצוות, ולא שום דבר אחר. מלמוד חשבון, ומלימוד גיאוגרפיה וכדומה, מזה לא חיים נצח, רק ממה חיים נצח - מתורה וחסד, וזה כל אחד צריך לדעת.

החיי אדם כותב בהקדמה של אחד מספריו, שכאשר היה צעיר כל ההורים אף פעם לא חשבו מה יהיה עם הילד שלהם אחר כך, ממה יתפרנס, רק חשבו על תורה! כך כותב החיי אדם. והיום כל אחד חושב מה יהיה, וסבור שדוקא על ידי שילמד דברים אחרים על ידי זה יהיה לו פרנסה, ובלי זה לא יהיה לו פרנסה, והאיך לאבא עצמו יש פרנסה, גם בלי שלמד את זה, התירוץ הוא שהקב"ה נותן לכל אחד כדי מחייתו, רק קצת ביטחון צריך.

אבל צריך לדעת את העיקר מה שעל זה לא מועיל בטחון, שיהיה תלמיד חכם, על זה לא שייך בטחון, אי אפשר לסמוך על בטחון וע"י זה לבד להיות תלמיד חכם, אם לא ילמד תורה לא יהיה תלמיד חכם! ולא יקיים את המצוות, מי שלא לומד תורה הוא לא מקיים את המצוות, אם הוא לא לומד תורה זה חורבן, חורבן שלו וחורבן העולם! ולזה אנחנו צריכים לשאוף, לראות שכל הילדים ילמדו תורה, כל הדורות שלנו, להכניס את הבן ללמוד תורה, ואז הוא יהיה מאושר, האושר זה לא דברים אחרים, רק תורה וחסד, גם חסד צריך לעשות, אבל תורה זה העיקר.

הקב"ה יעזור שכל אחד ואחד שרוצה לראות נחת מהילדים, יראה שילמדו תורה, אם לא תורה יהיה עם הארץ וגם נחת לא יהיה ממנו! אפילו אם יהיה לו כסף, וכי זה התכלית? כסף! האם לוקחים כסף לקבר? אין דבר כזה, ומה יש כן בקבר - תורה, תורה מצוות, זה מה שיש, ועל זה בן אדם צריך לדאוג. העיקר, אם אחד רוצה לדאוג על הילדים שלו שלא יהיה להם רע, מה צריך לעשות, לראות שילמדו תורה ואז יהיה לו טוב, אחרת...

ופרנסה - הקב"ה יעזור, עפ"י רוב דוקא העשירים הכי גדולים הם לא כל כך בעלי השכלה גדולה, למה, כי זה לא העיקר, וזה תלוי במה שהקב"ה זן ומפרנס את כל הברואים, אבל העיקר הוא מה שיהודי לומד תורה, עיקר הבריאה בשביל התורה שנקראת ראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית. כלל ישראל הם שייכים לתורה, לגויים אין שום שייכות עם תורה, אומות העולם אין להם שום דבר, לא ביטחון ולא שום מדה טובה, וכל מה שיש לכלל ישראל זה דוקא עם תורה. כמו שרואים שעד מתן תורה היה קשה מאד, רק בתנחנח האחרונה היה כאיש אחד בלב אחד, ואז היו ראויים לתורה, בלי זה לא היו ראויים לתורה.

עכ"פ צריך לדעת שזה הכל כדי לבוא לתורה, וצריך לראות לגדל את הילדים לתורה ויראת שמים ומצוות, ואז נהיה מאושרים ויהיה נחת. הקב"ה יעזור שכל אחד ואחד מאיתנו יהיה לו את ההבנה הזאת שהתכלית הוא תורה! ממילא העיקר מה שצריך לדאוג לעתיד הילדים שלו, זה על תורה, שאר דברים הקב"ה כבר דואג... הוא זן ומפרנס לכל אחד, העיקר צריך לדאוג על רוחניות הילד, על תורה על יראת שמים, על קיום מצוות. וכל אחד יזכה לזה שכל הילדים שלו יהיו בני תורה, תלמידי חכמים, מה שהקב"ה רוצה, וכל אחד יזכה לראות נחת מכל הילדים שלו.

מכתב עוז לשיבה קטנה בצרפת שהפסיקו את לימודי החול שהיו נהוגים בה [ע"פ היתר קדום]

בס"ד, לכב' הגאון ר' ... אב"ד ור"מ בקהילת ... שליט"א. נעימות בימינו נצח

שמחתי לשמוע שהשי"ת הצליח בידכם למצוא כעשרה בחורים אשר הוריהם מסכימים לשלחם ללמוד בישיבה קטנה על מתכונת הישיבות הנהוגות בארץ ישראל, ויש לקוות שזה יעשה מפנה בציבור הנקראים שומרי תורה, להבין כי ידאגו בעד רוחניות של הילדים לא פחות מהגשמיות.

והנה החיי אדם בהקדמתו לספר חיי אדם, באחד מהקדמותיו, כתב שזוכר שבצעירותו לא היה הורה דואג כלל ממה הבן יסתדר אח"כ בחיים, וכל דאגותיהם היו רק על שהילדים ילמדו תורה.

והנה בזמן האחרון, הדבר הראשון והאחרון שדואגים הוא בעיקר איך יסתדר, ודואג שיוכל להתפרנס כשיגדל. וכדי שיהא מפנה בהשקפת עולמם יקח זמן. אבל בלי זה נשארים מצומצמים מאד ביראת השם. וסומכים עצמם שכולם יהיו זבולון, ולכאורה גם זה לא מקיימים, וכדי שלא תפוג התורה צריך שיהיו יששכר, ואז זבולון יעזור, אבל אם אין יששכר אין זבולון וח"ו תפוג תורה מישראל. לכן יש לשמוח על כל ישיבה ועל כל מקום תורה שמוסיפים, וברוכים אתם להשי"ת בעשותכם הדבר הזה.

ונקוה שחפץ השי"ת בידכם יצליח להרבות תורה לישראל, ובזכות זה נזכה כולנו מהרה להתגלות מלכות שמים בעולמנו ויחיש לגאלנו גאולה האמתית בב"א - ע"ח ניסן תשס"ג א. ל. שטינמן

עיונים בעניני תלמוד תורה

ואספת דגנך

בגמ' ברכות (לה, ב) נחלקו ר' ישמעאל ורשב"י, ר' ישמעאל אומר הנהג בהן מנהג דרן ארץ לחרוש בזמן חרישה ולזרוע בשעת זריעה, ורשב"י אומר א"כ תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים. ואמר אביי שם הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם וכר' ישמעאל ועלתה בידם. וכתב שם המהרש"א, דודאי יש צדיקים גמורים שעשו כרשב"י ועלתה בידם, רק שלכלל ההמון אין מועיל דרך זו. ויל"ע דלכאורה כל מי שמתחיל בדרך זו מיד הוא בגדר צדיק גמור, שהרי יגע בתורה ומוותר על פרנסתו, ובזה גופא נעשה צדיק גמור לזכות שמלאכתו תיעשה ע"י אחרים. ובספר נפש החיים [ש"א פ"ב] כתב דגם לר' ישמעאל שמתיר לעסוק בדרך ארץ מ"מ צריך שבזמן עסקו בד"א יעסוק בתורה, ושם כתב דדי שחושב בד"ת. ויל"ע מפני מה לא אמר שגם יוציא ד"ת בפיו שזהו ודאי דרגא יותר גדולה בלימוד התורה. ולכאורה מאחר דאף לר' ישמעאל צריך שלא יפרד רגע מלימוד התורה ודאי שהוא בגדר צדיק גמור, ומעתה צריך להיות שיועיל לו גם לעשות כרשב"י, ואמאי לא עלתה בידן. וצ"ע. והנה התוס' בפסחים נ' א' הביאו מהירושלמי שמקשה האיד מותר לישראל לעשות מלאכה, הרי ביום שמביא קרבן אסור לעשות מלאכה, וקרבן תמיד הוא קרבן של כל ישראל, ומשני דכיון שאמרה תורה ואספת דגנך הרי דהותר איסור זה, והנה לפמשי"כ בנפח"ח הנ"ל שגם בזמן עסקו בד"א צריך הוא להרהר בת"ת, נפיק דמי שלא יחשוב בד"ת, מלבד עון ביטול תורה אף עובר על איסור עשיית מלאכה ביום שמביא קרבן, דהא מן הדין היה אסור לעשות מלאכה, וכל ההיתר הוא משום שאמרה תורה ואספת דגנך, וזה רק אם מהרהר בד"ת בינתים. (אילת השחר עקב יא, יד)

להתעלות מכח התורה

מצוה שיכולה ליעשות ע"י אחרים תלמוד תורה דוחה אותה, ותלמוד תורה כנגד כולם, כי כשילמוד תורה הוא מתעמק ועולה בשכלו להבין דרכי השי"ת והשגחתו יותר מאשר במעשה המצות, ולעלות, להיות גדול, זה העבדות הכי רצויה, כי אז כל מה שעושה עושה בעמקות יותר, והמצוה היא מצוה יותר עמוקה, והנחת רוח שיש להקב"ה ממצוה שהיא יותר בעמקות אין להשוות למצוה שעשויה בלי לב עמוק, ואע"פ שאין המחשבה והעמקות מעב, מ"מ אינו דומה כלל (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' רפ"א)

תורה תבלין

בגמ' ב"ב טז, א איתא, ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע ברא לו תורה תבלין. ותמה רבנו שליט"א דהו"ל תורה רפואה, ומהו הכונה תבלין שמשמע דאדרבה היא מסייעת ליצר הרע. וצ"ע. (אחד השומעים)

החש בראשו

בגמ' עירובין נד, א : חש בראשו יעסוק בתורה וכו' חש בכל גופו יעסוק בתורה שנא' ולכל בשרו מרפא. וקשה, הלא הרמב"ם (פרק י"א מהלכות עבודה זרה הלכה יב) כתב : "הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה... לא די שהן מנחשים וחוברים אלא שהן בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת הגוף ואינן אלא רפואת נפשות... אבל הבריא שקרא פסוקים ומזמורי תהלים כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות ומנזקים - הרי זה מותר". הרי מפורש, שאין שום היתר לחולה לעסוק בדברי תורה כדי להנצל מתחלואיו, ולא התיירו אלא לבריא לעסוק בדברי תורה כדי שזכות הקריאה תגן עליו שלא יחלה ושינצל מצרות ומנזקים; ותיירך רבנו שליט"א : החש בראשו וכו' יעסוק בתורה, אין הכוונה שיעסוק לשם רפואתו, שזה אסר הרמב"ם, אלא שלמרות שהוא חולה לא נפטר מעסק התורה, וזכות זו תועיל גם לרפואתו. (מרפסין איגרא ע' רא - ב)

הנשמה מתה

הנה בגמ' ע"ז ג, ב איתא "אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי דכתיב (חבקוק א) ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו, למה נמשלו בני אדם כדגי הים, לומר לך מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים. דבר אחר, מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים, כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים". ושאלו לפני רבנו שליט"א הא מצינו שהם חיים. והשיב דאמנם הם נראים חיים, אבל נשמתם מתה. (אחד השומעים)

מסכתות ענ"י

מרגלא בפי הלומדים שמסכתות ענ"י [עירובין נדה יבמות] הם המסכתות הקשות שבש"ס. ואמר רבנו דהכונה שהציורים וחישובי המציאות של הגמ' שם קשים, בעירובין אופני המחיצות, בנדה הוסתות, וביבמות סוגי הנשים. אבל בהבנת עמקי הסוגיות ישנן מסכתות קשות יותר. (אחד השומעים)

הלכה כשמואל

בגמ' דבבא מציעא (פ"ה ע"ב), שמואל ירחינא הוה קא מצטער רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא, א"ל לא ליצטער מר, לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון וכתוב ביה שמואל ירחינא חכם יתקרי ורבי לא יתקרי. ואמר רבנו דאפשר דזהו הטעם שהלכה כשמואל בדיני, דהרי הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות, וא"כ ממונות תליא בחכמה, ולכן שמואל שהיה הגדול בחכמה כמ"ש חכם יתקרי, נקבעה ההלכה בהם כמותו. (אחד השומעים)

אדם גדול

בגמ' ב"מ פה, א ולוקח נפשות חכם זה רבי שמעון בן איסי בן לקוניא, כי נח נפשיה אמטוהו למערתא דאבוה, הוה הדרא לה עכנא למערתא, אמר ליה עכנא עכנא פתח פיק ויכנס בן אצל אביו, לא פתחא להו, כסבורים העם לומר שזה גדול מזה, יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה. ונראה דהכוונה במ"ש גדול היינו בתורה, דהא בגמ' בשבת ל"ג, ב מבואר דרשב"י גדל בתורה במערה. וגם ראייה לזה מגמ' ב"ק מ, א "משתבח ליה רבא לר"נ בדרב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא א"ל לכשיבא לידך הביאהו ליד כי אתא לגביה א"ל בעי מינאי מילתא, מבואר דהמבחן לאדם גדול הוא בלימוד התורה. ואע"ג דביקדושין כ"ט מבואר דשלח את בנו ללמוד אצלו, אמנם זה מחמת ששמע שהוא צדיק, אבל אדם גדול הוא רק אחרי שבחן וראה שיועד ללמוד. (אחד השומעים)

הלכה כב"ה

יש להסתפק בהא דהלכה כב"ה, או כרב באיסורי, וכל כה"ג, האם בדקו וכך ראו בכל מחלוקות ומחלוקות שכך הדעת נוטה, או דלמא שהיתה להם זכות משמא שכל מקום יהיה הלכה כמותם. (אחד השומעים)

כבוד התורה

דרכו של רבנו, שכאשר צריך לצאת באמצע הלימוד מהחדר, כדי להביא ספר, סוגר את הספר שלומד בו כעת. (דרכי חיים עמ' קכ"ד)

הליכות רבנו

לא ישן על המיטה

שח לנו רבי יעקב נטע בעק שליט"א, שהיה ביחד עם רבנו בשיבת מונטרֵיי, ועד היום חרות כנגד עיניו המראה הנפלא שמדי לילה היה רבנו ער כל הלילה ולומד את הגמרא בנעימה, [ועדיין חרותה בזכרוננו נעימת לימודו של רבנו, עליה הוא חוזר שוב ושוב בערגה וכיסופין], וכשהיה מתעייף היה מנמנם קצת על הכסא ואחרי כמה דקות מתעורר וממשיך בלימוד. ועקבו אחרי מיטתו בישיבה וראו שמעולם לא שכב במיטה בישיבה רק נמנם דרך לימודו על הספסל. [וכך גם העיד הגאון רבי אלימלך אשכנזי זצ"ל שעקבו וראו שהמיטה של רבנו שליט"א נשאר כמות שהיא, בכל התקופה שהיה בישיבה, וכנשאל על כך רבנו, אמר: אה"נ, לא ישנתי במיטה, רק ישנתי במקום אחר, כי חשתי שיש במזרונים שטענו...]

מרכבה לשכינה

לפני מספר שנים הגיע זקן אחד לבית רבנו שליט"א והתבונן טובא ברבנו, ושאלו אותו בני הבית מה הוא רוצה, ואמר שרק רוצה לראות את רבנו וזהו. והפצירו בו להבין מה סודו. וסיפר, שבימי מלחמת עולם השניה הוא היה בשווייץ, ובאחד הלילות שהיתה העלטה ראה שבבית הכנסת יש אור קטן דולק, הוא נכנס לשם וראה את רבנו יושב ולומד לאור הנר, ושאל אותו מה אתה עושה כאן, מי יודע בכלל שאתה לומד וכו'. והשיב לי אני לומד לתכלית שאזכה להיות מרכבה לשכינה. [וכמבואר בסוף המסילת ישרים], וכעת אני בא לראות שבעים שנה אחרי כיצד נראה ... (מפי אחד השומעים)

לא חש באש

הרב מאירוביץ זצ"ל (לוגנו – אשדוד) סיפר, שנכנס באחד הימים לבית הכנסת בלוגנו והריח ריח שריפה, והבחין שבצד ליד התנור יושב רבנו והוגה בתורה, וכך מעילו נכנס בתנור והחל להתלקח, והוא אינו מבחין בזה וממשיך בלימודו, מיד ניגש ועורר את תשומת לב רבנו לדבר וכך הצילו.

לימוד בעמידה בליל שבת

במשך עשרות שנים היה נוהג רבנו להיות ער בליל שישי ובליל שבת וללמוד כל הלילה, וכמנהג הישיבות בליטא, והיה מנהגו לבוא באישון ליל שבת להיכל כולל הלפרין, ולמד בעמידה ללא מנעלים כדי שירגיש צינת הריצפה, ועי"ז לא ירדם, והגה בתורה כל הלילה. (מפי עד ראייה)

וכע"ז מספר תלמידו מיישיבה קטנה דפונביץ' (הרב נ. צ): "בזמני (שנות הלי'), שמתי לב יחד עם קבוצת תלמידים כי רבי אהרן ליב היה עייף במיוחד בימי שישי, ולכן היה מקפיד למסור את השיעורים בעמידה, והיה נראה חלוש ביותר, בזמן השיעור היה עירני במיוחד, אך בין גברא לגברא פעמים שכמעט היה נרדם בעמידה. מבירור וממעקב אחרי תהלוכותיו התברר כי מלבד זאת שבמשך ימי השבוע הוא אינו יושן כמעט - מלבד שעות בודדות בלילה, אלא שבלי שישי הוא נוהג שלא לישון כלל, את כל הלילה הוא הקדיש לעמל התורה ברציפות ובניתוק מוחלט, או אז הובנה לנו סיבת העייפות הניכרת בימי שישי".

סייעתא להבנה בתורה

בתקופת הבחירות בשנת תשס"ט, רבנו שליט"א נסע מעיר לעיר ומכרך לכרך לעורר את בני ישראל בגודל המערכה. באחת הנסיעות התחדש לרבנו באמצע הנסיעה פשט בדברי הגר"ח מבריסק בב"ק, שהתקשה בהם תקופה ארוכה. ואמר רבנו שזה מעין דאיתא בגמ' בקידושין לא, ב, וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבא רהיט ואזיל ופתח ליה ואמר אין אין עד דמטאי התם, יומא חד אמר ליה אשקין מיא, אדאייתי ליה נמנם, גחין קאי עליה עד דאיתער, איסתייעא מילתיה ודרש אבימי מזמור לאסף (תהלים עט). והיינו שכאשר עוסקים במצוות יש סייעתא דשמיא להבין בתורה. (מפי עד ראייה)

ופעם יצא מרן שליט"א מביתו אחרי הצהרים, למסע חיזוק בכמה מקומות מרוחקים בארץ ישראל, ושב למעונו אחרי חצות הלילה, והיה ניכר שהוא מותש מאוד, באפיסת כוחות, אמנם התגבר כארי, נטל גמרא, התיישב ללמוד, התאמץ ולמד כחצי שעה - עד שראה כי לא יכול עוד, ושכב לישון מעט עד זמן השיעור שרגיל למסור לתלמידיו קודם עלות השחר.

ללמוד גם בזמן הכנסיה הגדולה

שח לנו בן רבנו – הגאון רבי שרגא שליט"א, בהיותו תלמיד בישיבה קטנה התקיימה בירושלים הכנסיה הגדולה, וכולם נסעו לראות את הרבנים שהגיעו לשם, וגם אני רציתי ליסוע לשם, ובקשתי את רשות אבי מורי. ושאל אותי למה אתה רוצה לנסוע, ואמרתי לו שאני אוכל לומר בעוד שנות דור שאני הייתי בכנסיה הגדולה וראיתי וכו'.

ענה לי אבי, אני מציע לך לשבת וללמוד עמי, ואז תוכל לומר בעוד שנות דור, שבעת שכולם נסעו לכנסיה הגדולה אני ישבתי ולמדתי. וכך עשינו, אבי למד עמי באחד החדרים ב"שב"ק, שעות ארוכות מאוד, עד שחזרו הבחורים מהכנסיה הגדולה, והאושר שהיה לי היה לאין שיעור.

© העלון יוצא ללא מטרת רווח, ואפשר לצלם לזיכוי הרבים בלבד.

להערות הארות הוספות מנויים ורעיונות ניתן לפנות keailtarog@gmail.com

לתרומות הנצחות והפצה ניתן לפנות ל 0527680034 בשעות בין הסדרים

לע"נ רבי שרגא יאיר בן רבי אברהם זלה"ה ויינגולד	לע"נ האשה הצדקנית מרת צפורה בת הרב אהרן שרגא נלב"ע ז"ך תמוז תשע"ג
לזכות יעקב בן הדסה לזיווג הגון	לע"נ ר' נסים בן דינה כהן
להצלחת כל התורמים ברוחניות ובגשמיות	לע"נ תלמיד רבנו- רבי אברהם חיים דוד שריבר זצ"ל נלב"ע ד' סיון תשס"ד